

כה אמר ה'

שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות

והיתה לבני ישראל לחקת משפט כאשר צוה ה' את משה * והיו אלה לכם לחקת משפט לדרתיכם בכל מושבתיכם

ספר משפטים כהלכתם קיצור הל' דיינים המצויים

וידיעות נחיצות לבעלי דין מהחיונים
והזכויות שלהם על פי תוה"ק, מדיני

חומר ערכאות * סרבן * הזמנה * עיקול * עדיפת
הבתי דין זה על זה * זכות הנתבע לבחירת
הב"ד * פסלנות ובל"א (בוררות) שבימינו וזכות
הבע"ד למאן בה * זכות הבע"ד לדון ע"פ גדרי
"שכר במילה" * זכות הבע"ד לדון באופן חיסוך
הוצאות היותר אפשרי * זכות הבע"ד לבחור
בדין או פשר * כח התימת שמר בירורין ונוסח
מונה ע"פ זכותי הבע"ד * זכות הבע"ד למאן
ב"טוענים" ו"מורשים" * זכות הבע"ד ל"מהיכן
דנתוני" * חיוב חזרה מפסק דין מוטעת * גדרי
"סרבנות" * ו"כתב סירוב" * ו"היתר ערכאות"

* * *

חובר בעזרת החונן לאדם דעת, נותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה
אברהם שמואל יהודה בלא"א מוהר"ר נתן שליט"א געשמעטנער
מה"ס: מחזה איש (ביאורי סוגיות וחילוקים), תורת אמך (דיני נשים בת"ת, ג"ח)
נחלת איש (ביאור דיני "הסגת גבול" דגזילת קרקע), מנחת איש (ע"ת ואגדות חו"ל)

יוצא לאור ע"י בית דין צדק "שער המשפט", מאנסי ניו יארק
שנת חמשת אלפים ושבע מאות וששים וארבע (ה'תשס"ד) לפ"ג

מבוא

הסבר מטרת ייסוד בית דין צדק "שער המשפט", על מה אדניה הוטבעו
מה הן הסיבות ל"הכרח" ייסודה, ומה הן ה"תקנות" שעליה מושתת יסודתה:

א. התקפיד העקרי של בתי דינים: להעמיד הישר והצדק - ולהציל עשוק מיד עושקו

כלפי שאמרו חז"ל, שה"דין" - הוא אחת משלשה ה"עמודים" שהעולם עומד עליהן - וכמאמרם ז"ל (אבות א', ח). והדבר פשוט כביעותא בכוחא, דעיקר מטרת ה"דין" - הוא; בכדי למנוע את מעשה העוול מבנ"א - ולהציל את העשוק מיד עושקו, וכמשנ"א (ירמיה כ"א, י"ב. וכ"ב, ג): "כה אמר ה', דינו לבקר משפט (עשו משפט וצדקה) - והצילו גזול מיד עושק - פן תצא כאש חמתי ואין מכבה מפני רוע מעלליהם". וכ"כ הרמב"ם (ה' סנהדרין פ"ב, ה"ז) - וז"ל; "בית דין צריך שיחיה להם לב אמיץ - להציל עשוק מיד עושקו", עכ"ל. וז"ל הלבוש (עיר שושן, שם); "כל הקודם לדון ולשבר מלתעות רשעים - להוציא בולעו וגזילתו מפיו, הרי זה זריו ונשכר - כדי לנעול דלת בפני עושי עוולה", עכ"ל. וכ"כ בטור (ח"מ, סי' א) - וז"ל; "דיין המשבר זרועות רמות הרשעים - ולוקח מידם טרף - ומחזירו לבעלים, מקיים העולם - ונעשה שותף להקב"ה בכריאה"... וכפי גודל משכורתו - כן עונש המבטלו והמעוותו, כדתנן חרב בא לעולם על עוות הדין, עכ"ל.

ופשוט, דמלבד מה שד"ז; שיהיו בתי דינים בישראל - שישפטו בצדק וביושר בין איש ובין רעהו - הוא אחת מתרי"ג מצות שנצטוו ישראל, [עי' ספר החינוך (מצוה תצ"א), ושאר מוני המצות], הרי הוא גם "הכרח" גמור - גם רק מצד ה"סכרא" וה"יושר", דהרי בל"ז - היה "איש את רעהו חיים בלעו" - ול"ה קיום להעולם, וז"פ. ומזה הטעם; נצטוו גם העכו"ם על ה"דינים" - שהוא משבע מצות בני נח, אלא שהם יכולים לדון גם לפי ה"יושר" - שע"פ "שכל האנושי", משא"כ ישראל - חייבים לדון ע"פ משפטי וחוקי התורה"ק, וגז"פ.

ב. המצב העגום כהיום (עקב ה"הרווחה" הגדולה הטמונה ב"פרנסה" זו) - לפי עדותן של גדולי דורנו שליט"א

אבל דא עקא, דשפל המצב כהיום בענין ההתדיינות הוא איום ונורא, ובפרט בניו יארק רבתי, שהוא אחת העיירות היותר מאוכלס מן אחבי שומרי תומ"צ, ובו בזמן ששאר כל עיני היהדות עומדת ברום המעלה, הרי המצב של התדיינות הוא בדיומא התחתונה ובמצב עגום מאוד. יום יוצאים משפטים מעוותים ומקולקלים, להכשיר ולהצדיק מעשי עול וגזילה, ואין להם להבע"ד שנתעוולו לאן לפנות, כי הבתי דינים והדיינים בנו מסביבם "חומה של ברזל" - ואוטמים אזניהם מלענות על צעקת העשוקים, ואפילו ממכתבי רבנים חשובים שתבעו מהם דו"ח ע"ז - התעלמו פשוט מלהשיב. וכבר צעקו ע"ז בכרוכיא גדולי הדור שבעבר ובהווה. [ולדוגמא; הגה"צ מדעברעצין זצ"ל, בספרו שו"ת באר משה (ח"ד, סי' קמ"ח. וח"ה בהקדמה. ושם סי' ק"ע). והגרש"ז אויערבאך זצ"ל. והגה"צ ר' ישראל יעקב פישער זצ"ל, בשו"ת אבן ישראל (ח"ה, סי' צ). ולהבל"ח הגה"צ מקאשוי שליט"א, במכתב גלוי שפרסם. והגר"מ שמערנבוך שליט"א. הגה"צ מאוננוואר שליט"א, בירחון שערי הלכות (גליון כ"ד, אדר תשנ"ח). והגה"צ ר' שמואל וואזנער שליט"א, בשו"ת שבט הלוי (ח"ז, סי' רי"ג. וח"ה, סי' ש', ש"ב. וח"ט, סי' רפ"ה), עי"ש].

והאומנם, שהרבה בתי דינים נתייסדו בעושהי"ת בעשרות שנים האחרונות, ובלי שום ספק, שכולם נתייסדו בהתחלתן עם רצון טוב באמת, לתקן וליישב העולם ביושר ומשפט. אבל דא עקא, שברבות הימים הוניחו לאט לאט (בלא יודעין) מן התקנות שהתחילו בה הם עצמם, בכל פעם רק שלב קטן שכמעט שלא

היה ניכר בשעתה ההפסד הגדול היוצא מן ההונחה הזו, ועד שההפסד אכן ניכר ויצא - כבר נשכח שזהו תוצאה מן ה"שינוי הקמין" שנעשה מזמן ארוך.

ולאחר העיקוב וההתבוננות בהשתלשלות הדברים, הדבר ברור כשמש בצהרים לכל הולך ישר ומבין, דהעיקר החורבא להתדרדרות המצב בזה הוא דבר אחד, והיינו, ה"הרווחה" הגדולה (והקטנה) שתלוי וקשור בהתדיינות, (מה שהתחמק בכ"פ רק בדבר קמין - שלב אחר שלב, עד שנתהפכה ל"ביוזעם" גדול ומובהק, עם "אינטערעס" ו"נגיעות" שונות במהלך המשפטים). ודין גרמא, שהתייצר כאן "נגיעה" גדולה אצל הדיינים; לשאת חן בעיני כל המעוולים למיניהם - בהכשרת והצדקת מעשיהם - בכדי שיבאו לדון לפניהם, וכך נתהפכה הקערה על פיה - שהגענו למצב של "מקום המשפט שמה הרשע והחטא" (קהלת ג, מ"ז). ולמותר לומר, שד"ו שהתדיינות יתהפך למקור "הרווחה" - לפי ארכה וריבוייה, הוא היפך כל היסוד שעליה ביססו חז"ל כל הענין דהתדיינות בבתי דינים, [וכדלקמן, (ס"י י"א - י"ג), עיי"ש].

ומערת גדול לחשוב, ד"חורבא" זו - אינו מצוי רק אצל "דיינים" כאלה - שלא שימשו כל צרכן בלימוד החו"מ, כי למרבה הכאב - יש לקבוע; ש"נסיון" זה - כבר הפילה חללים חללים - אף במסגרת של "דיינים" חשובים ות"ח מופלגים, שאכן המיתו עצמם באהלה של תורה בצעירתם - ואף עברו את כל ה"חושן משפט" - עם כל ה"סעיף-קמין" של ה"נתיבות" וה"קצות", אנשים שבצעירתם למדו תורה בהתמדה - מתוך עוני ודחק ממש - ביראת השם החופף עליהם כל היום, ואכן הצליחו להחזיק מעמד בעוז ובגבורה - נגד "נסיון העוני", עד שעלו ונתעלו להעשות לאות ולמופת לרבים בתורתם ועבודתם - בבחינת; "בזה ראה וקדש". אבל כשהוצגו פנים אל פנים - לפני "נסיון העושר" החזק הזה - ומעמו את טעמה, לא יכלו עמוד בה - וכרעו ונפלו ונשברו כשבר נבל למכועים, עד שחשך משחור תארם - ונתהפכו ל"רודפי שלמונים" לאסוף ולקבוץ הון - והודם נהפך עליהם למשחית, ונאבד מהם כל חלקה טובה ב"מדות" - ונתרוקנו מכל רישומא של יר"ש, כי א"א להתחכם על אוהרת תוה"ק - הקובעת בבירות; ש"השוחד" (אף רק בשוויות פרוטה אחת) - די בכוחה "לעוור" אף עיני "חכמים" כאלה - שהתוה"ק עצמה מעידה עליהם שהם בגדר "חכמים" ו"צדיקים", ולדאבונינו - הדברים ידועים היטב.

ג. חז"ל גילו לנו; שהצלת הדור מ"צרות רבות ורעות" - תלויה אך ורק ביסוד בתי דינים ישרים

עלינו להתבונן, הלא עדים אנו בדורינו, לצרות רבות ומשונות המתרחשים יום יום ה", תחלואים אנושיים, תואנות דרכים, אנשים צעירים נעדרים, יתומים ואלמנות נשארים דוויים וסחופים וצועקים ואינם נענים ה". מזמן לזמן עושים אסופות לעורר לתשובה ולתיקון המעשים - בעיני צניעות ולשה"ר ואמירת תהילים וכו' (תיקונים חשובים מאוד כשלעצמן), מוסדות צדקה וחסד מתרבים בכל יום, ועל כולם הבתי מדרשים מלאים על גדותן עם לומדי תורה, ומרגלא בפומי דאינשי ש"אכשר דרא". אבל למרבה הכאב והצער והפלא והתמהון - עדיין לא נושענו, ורבים שואלים ותמהים, מה חרי האף הגדול הזה, למה נשתנינו מכל דור שנתהפכו עלינו כל סדרי בראשית, איך נהייתה הדבר; שכל כך תיקונים לטובה לא הועילו להסיר מעלינו את החרון האף הגדול הזה.

ברם, מן דבר אחד וגדול, מה שחז"ל ברוח קדשם - הדגישו והצביעו עליה; כה"גורם העיקרי" ל"צרות רבות" - אנו מעלימים עינינו, והוא משאחז"ל דברים ברורים וחד משמעתיים (שבת קל"ט, א): "אם ראית דור שצרות רבות באות עליו, צא ובדוק בדייני ישראל, שכל פרעניות שבא לעולם לא בא אלא" בשביל דייני ישראל", עכ"ל. הרי, שחז"ל גילוי לנו ה"סוד" - בצורה ברורה ובהדגשה כזאת שלא מצינו דוגמתה על שום חטא אחר - ד"מהו" הגורם העיקרי ל"צרות ישראל" - ומהו תיקונן, והיינו; שהתיקון "היחיד" למנוע צרות רבות - הוא אך ורק התיקון; בעיני התדיינות שבין אדם לחבירו, וכמו שהדגישו בלשונם "אלא" בשביל וכו', זאת אומרת; דכל

שאר התיקונים לא יועילו (ח"ו) מאומה - כל עוד שלא נתקן ד"ז, כי א"א להתחכם על חז"ל - שהתרו בנו בכרירות; שהעדר היישרות "בוה" - הוא הוא הממיט חורבן והירוס ביסודות העולם.

ד. ייסוד בית דין צדק "שער המשפט" - כמילוי חלקי לחלל הריק השורר בזה

אשר על כן, ייסדנו בעזוהשי"ת - זה שתי שנים; "בית דין" - בשם "שער המשפט", אשר כל עיקר יסודה תהיה מושתת על ה"תקנה" הגדולה והעיקרי: שלא תהיה שום צד "הרווחה" מן עצם ההתדיינות - לא להדיינים ואף לא להמשרד - בשום פנים ואופן, כדי שלא יהי' להם שום "אינטערעס" שיתרבו הד"ת, וממילא לא יתעוורו עיניהם מן שום "נגיעה" כ"ש. **וחפ"ן** ה' בדינו הצליח למעלה מן המשוער, וכבר יצאו מאת בית דינינו הרבה "פסקי דין" - בצירוף פירוט ה"מענות" ו"מענות" של הבעלי דין בכתב - ובצירוף "מהיכן דנתני" בכתב, המהוים "חידוש" גדול בעולם הדיינות - לשביעת רצונם המלא של הבעלי דין.

ויש להבין בכרירות, שאין המטרה והמגמה של בי"ד זה; שיתרבו ה"דיני תורות" אצלינו, דמלבד מה שאין שום ביקוש לזה - מאחר ששום "הרווחה" כ"ש - אינו יוצא מזה לשום איש - ואף לא בעיקופין. הרי גם אחז"ל (אבות ד' ז): החושך עצמו מן הדין פורק ממנו איבה וגזל וכו'. **המטרה** החיחידה והבלעדית בייסוד בי"ד זה - הוא אך ורק; ש"יימצא" בי"ד כזה (תחת מסגרת "כולל" שת"ח יושבים והוגים בתורה - בקבלם "הספקה" קבוע וקצוב מן נדבנים יחידים - בלי שום נפק"מ; אם יש להם ד"ת - או לא), המוכנים לדון ב"חנם גמור" בין אדם לחבירו - ע"פ הלכות דיינים שבשו"ע חו"מ ביישרות - בלי שיהיה להם שום הרווחה מזה כלל, כדי שיהיו משוחררים מכל "נגיעה" ו"נטיה" כ"ש, בכדי ליתן מקום לאותם בעלי דינים הרוצים להתדיין באופן זה - שיהיה להם האפשרות לזה. **ומכאן** - קול קורא יוצא, מחד גיסא - לאברכים בני עליה, השואפים והמוכנים להשליך עצמם מנגד - לשקוע ראשם ורובם בתורה ולהשתלם עצמם במקצוע דיני ממונות - מבלי לעשות מזה קדרום לחפור בה "עשירות".

ומאידך גיסא - יוצא מכאן "קול קורא", לעשירים בעלי יכולת נדיבי עם - הרוצים ליקח חבל בדבר גדול כזה - שיש בה משום הצלת הדור מן "צרות רבות" - זכות שאין ערוך אליה, שיצטרפו אלינו במוקדם האפשרי. **כי** הדבר ברור, שד"ז כשלעצמה; מה ש"מצויה" מקום כזה - אף אם מצער היא, יש בה בכדי הסרת חרון האף הגדול, ובלי ספק - שטובה גדולה נצמח מזה לכלל ישראל - מה שאכמ"ל בזה, וממילא יש לנו לקוות, שנוכל להתגבר על כל הקושיים הגדולים שעומדין לפנינו מכח כמה גורמים, וחפ"ן ה' בדינו יצליח.

ה. הלכות דיינים שבספר זה - משמשים כ"תקנות היסוד" להבית דין

ומרם כל שיח יצמח - בכיזור "הלכות דיינים", עלינו להבהיר ולהודיע; שהגם שלא ייבצר מאתנו - שבדרך ביאורינו נהיה מוכרחים מפעם לפעם להוכיח את ההיפך בהפכו - מן המציאות העגום שלנגד עינינו ברוב בתי דינים, מ"מ הרי הדבר מובן; שמאוד לא נעים לנו - להראות באצבע על התדרדרות המצב שברוב בתי דינים כהיום, כי אין זה עסקינו בכאן להטיל מום באחרים ח"ו. **ואצ"ל** שכל דברינו שבכאן - בתיאור המצב העגום - אינה בתורת "האשמה" כלל, דיותר משיש להאשימם - יש לרחם עליהם ולהשתתף בצערם, דהרי אין שום ספק בדבר; שכ"ז אירע רק בשלב אחר שלב - ובלא יודעין, והדבר ברור שהם עצמם לא חלמו בתחילתן - לאן שיגיעו בסופן, ובמח שבתוכיות לבבם הם עצמם כבר מלאים ע"ז מאות חרמות, אלא ש"לחזור" מזה - כבר הוא ענין של "נסיון" עצום, וכמובן. **ורק** ה"הכרח" - להטעים ולהסביר ולהוכיח; את "נחיצותה" של קיום "הלכות" הללו - בתור אוהרה שבבחינת; "שלא תמות בדרך שמת פלוני" - היא היא מה שאלצוני לתאר את המצב העגום עכ"פ במקצת, וכבר אמר החכם; ה"הכרח לא ישובח ולא יגונה", ודי בהערה כללית זו, ותל"מ.

מפתח תוכן הפרקים:

- מבוא: ..... דף א
- פרק א: למנוע דין תורה בכל האפשרי..... דף ד
- פרק ב: "הזמנה", וחומר הדבר שלא "לסרב" מלילך לבית דין. .... דף ה
- פרק ג: "בחירת" הבי"ד, וגדרי העדיפות שמאחד על השני..... דף ט
- פרק ד: ה"בוררות" (זבל"א וזבל"א), והגבלת כח הכפיה על זה. .... דף כ
- פרק ה: "שמר בירורין" ו"קבלת קניין", כוחם והזהירות להבין על מה שחותמין ..... דף כו
- פרק ו: גדר זכות ל"דין תורה גמור". .... דף לב
- פרק ז: דיני "מוענים", וזכות הבעל דין למאן בהם..... דף לד
- פרק ח: דינו "מורשים", וגדר זכות הבעל דין למאן בהם..... דף לח
- פרק ט: אוסף דינים נחוצים ומוזנחים שב"מהלך המשפט". .... דף מ
- פרק י: גדר זכות הבעל דין שיינתן לו "מהיכן דנתני". .... דף מב
- פרק יא: חיוב החזרה מפסק דין מוטעת, והגדרים שבזה. .... דף מד
- פרק יב: דיני "סרבן" ו"כתב סירוב", והגדרים שבזה. .... דף מח
- פרק יג: חומר האיסור להתדיין בערכאות של עכו"ם. .... דף מט

פ ר ק ר א ש ו ן

למנוע "דין תורה" בכל האפשרי

ובו שני סימנים:

[סימן א]: לנסות להתפשר בינם ולבין עצמם. [סימן ב]: לנסות להתפשר אצל אדם או דיין יחיד.

סימן א

לנסות להתפשר בינם ולבין עצמם

ובו סעיף אחד:

סעיף א. בני אדם שיש להם סכסוך זה עם זה. העצה היעוצה - היותר טוב לשניהם - הוא: שמרם שיתגלע הריב ויתגבר השנאה ביניהם - ויגיעו למצב שאינם יכולים לדבר זה עם זה בשלום, שיעשו מאמצים לנסות לבוא לעמק השוה בינם ולבין עצמם. דאף אם ידמה בעיניהם: שזה יעלה להם בהפסד ממון, עליהם לדעת: שעם כל זה - עדיין יהי' בזול הרבה יותר מאם ילכו לדין תורה, מה דשם בלאו הכי יבואו לאותה פשר בערך - מה שהיו יכולים לבוא לזה בעצמם, אלא שעכשיו יהיה זה - בנוסף מחיר ההתדיינות - שעולה כהיום ברוב בתי דינים רגילים: לבין חמש - ולעשרת אלפים דולר - (לשני הצדדים ביחד). יתבוננו - ויכירו: שבשביל תאוות ה"ניצחון" - מה שבלאו הכי אין אחד מהם מובטח בה, אין כדאי להסתבך בעסק ביש כזה הקשור בבזבוז "הון תועפות", ובנוסף "לעגמת נפש" ו"ביטול מלאכה" ו"זמן" יקר - ממושך לחדשים רבים.

סימן ב

לנסות להתפשר אצל בעה"ב אחד, או להתדיין אצל רב יחיד

ובו סעיף אחד:

סעיף א. אם אינם יכולים לבוא לעמק השוה בינם ולבין עצמם. כדאי להם לנסות, להתפשר אצל רב אחד או בעל הבית בחנם (אנו מוכנים לעזור בזה) - או בשכר נמוך. ואם גם זה אי אפשר, אז ינסו על כל פנים: להתדיין בדין תורה - אצל רב אחד ("דיין יחיד") - המוכן להעניק להם הזכותים דלקמן (פרקים; ג' - י"ח).

פ ר ק ש נ י

דיני "הזמנה", וחומר הדבר; שלא "לסרב" לבא לבי"ד

ובו ארבעה סימנים: (ג' - ו')

[סימן ג]: לענות מיד על "הזמנה". [סימן ד]: אם נתבע צריך להשיב על הזמנת בית דין של עיר אחרת - כשנמצא בית דין בעירו, או כשכבר הודיע בחירתו - על הזמנת בי"ד אחר. [סימן ה]: זכות הנתבע - לחייב את התובע; שיגלה לו ה"סכום" וגם אופן "מהות" התביעה - מרם הר"ת. [סימן ו]: "חרם הקדמונים" ועונשים נוראים על נתבע ה"מסרב" לבא לבית דין - אפילו כשהבית דין לא הוציאו עליו "כתב סירוב".

סימן ג

לענות מיד על "הזמנה"

ובו סעיף אחד:

סעיף א. כשמגיע "הזמנת בית דין" הראשון להנתבע, עליו להשיב מיד את החלטתו; לאיזה בית דין שרוצה לילך, [וכדלקמן (פ"ג)], או איזה הנתצלות על בלתי יכלתו לבא מיד, ולא להמתין מלהשיב להם - עד לאחר הזמנה השלישית, [עי' פור וש"ע (סי' י"א, ס"א)].

סימן ד

נתבע שיש בעירו בי"ד - אם צריך להשיב על הזמנת בי"ד של עיר אחרת - כשיש לו טעם הגון לחדול, וכן נתבע שלאחר שכבר הודיע את בחירתו לבי"ד המזמין - שוב מגיע לו הזמנה מבית דין אחר

ובו שני סעיפים:

[סעיף א]: נתבע שיש בעירו בי"ד - אם מחויב להשיב על הזמנת בי"ד של עיר אחרת. [סעיף ב]: נתבע שיש בעירו כמה בתי דין, ולאחר שכבר הודיע לבי"ד המזמין - את "בחירתו"; לאיזה בי"ד שהוא מוכן לילך - שוב קיבל הזמנה מבי"ד אחר - אם מחויב להתמפל עמהם ולענות להם.

נתבע שיש בעירו בי"ד - אם מחויב להשיב על הזמנת בי"ד של עיר אחרת:
סעיף א. נתבע הדר בריחוק מקום מן התובע - ויש בעירו בית דין (אף שאינו קבוע) - באופן שיש לו הזכות להתדיין בפניהם [וכדלקמן (סי' ז)], אינו חייב לענות כלל - על "הזמנה" שקיבל מבית דין שבעיר התובע - (אם לא ניחא ליה מאיזה טעם להתמפל עמהם), [עי' סה"ת (שער ג', ח"ט, סי' ו'), ב"י (סי' י"א, מחודש ז'), הובא להלכה ברמ"א (סי' י"ד, ס"ג) בזה"ל; וכל מקום שאינו צריך לבוא לפניו לדון - אין צריך לחוש כלל להזמנתו, עכ"ל, ופי'

[סימן ד] - לאיזה בי"ד מחוייב הנתבע להשיב על הזמנתם [סעיפים א ב]

במשנת דר"א (שס, הגרעק"א והמו"ד הס מסמכמימי על סס) - דהכוונה; דאין צריך אף ה"התנצלות" - המבואר ברמ"א (סי' י"א, ס"א, הג"ה ז'), הנ"ל (סי' ג'), וכ"מ בשרגא המאיר (מ"ה, סי' ק"ט), עיי"ש]. ובפרט כהיום - שתנאי התקשורת (מעלופעקס) נוחים מאוד, ותובע הדר בריחוק מקום מן הנתבע - נקל לו מאוד להתקשר עם איזה בית דין שבעיר הנתבע - לבקש מהם; שישלחו לו הזמנה, בודאי שהנתבע אינו חייב להשיב כלל - על הזמנת בית דין של עיר התובע. וח"ו לדונו כ"סרבן" כשמנצל "זכותו" שע"פ הלכה ברורה, [ראה לקמן (סי' לג, ס"ג וג'), ע"ש], וז"פ.

עיר שיש בו כמה בתי דין, אין הנתבע מחוייב לענות - רק להבי"ד ששלחו לו הזמנה בראשונה - ולא לאחרים: **סעיף ב.** וכש"כ נתבע - שכבר הודיע לבי"ד המזמין - את "בחירתו"; לאיזה בי"ד שהוא מוכן לילך - [ע"פ זכותו דלקמן (סי' ז)], ודאי דשוב אינו מחוייב לירד בדו"ד עם בתי דין אחרים - ששולחים לו הזמנה ע"פ בקשת התובע - הרוצה לרדפו ולהטרידו בחנם, דדי לו לשלוח להם "צילום" מתשובתו לבי"ד הראשון - רק בכדי שידעו; שכבר עמד בקשר עם בי"ד אחר - ואינו מחוייב לענות להם שום תוספת התנצלות יותר מזה, וח"ו לדונו כ"סרבן" - על אף שהם אינם שבעים רצון מתשובתו. [ע"פ הנ"ל (ס"א), ונצח ישראל (סי' מ"ה, סל"ג), דהגע עצמך, עיר שיש בו כעשרים בתי דין - כמו בניו יארק רבתי - היעלה על הדעת; שיוכל התובע לרדוף את הנתבע - ולהכריחו ליכנס בדין ודברים עם כל אחד מהם, דא"כ אין לדבר סוף - ולא שבקת חיי לכל בריה, וז"פ].

סימן ה

כשהתובע אינו רוצה לגלות להנתבע - "סכום" או "מהות" התביעה

אין הנתבע מחוייב לירד עמו לדין - ואינו "סרבן" בשביל זה

ובו שני סעיפים:

[סעיף א]: זכות הנתבע; שהתובע יגלה לו טרם הר"ת - ה"סכום" וגם אופן "מהות" התביעה. [סעיף ב]: שה"טענות" וה"ראיות" - אין התובע מחוייב לגלות טרם הר"ת - זולת כשמוציאו חוץ לעירו.

זכות הנתבע; שהתובע יגלה לו טרם הר"ת - ה"סכום" וגם אופן "מהות" התביעה: **סעיף א.** הנתבע יש לו הזכות; "לדעת" באופן "כללי" את "מהות" התביעה - טרם שיבא להתדיין עם התובע בבי"ד, וזה כולל; "סכום" התביעה - [דאולי יוותר לו סכום זה - מבלי שיצטרך להתדיין עמו], וגם ה"ביסוס" - על "מה" שתובע זאת ממנו; אם מכח "הלואה" או "שכירות" - או "שתפות" או "גניבה" וכיו"ב, [כדי שיוכל הנתבע ליתן אל לבו - מה להשיב לו בבי"ד, וגם בכדי שיוכל הנתבע לבחור על פיה לאיזה בי"ד (או בורר) לילך]. ועד שהתובע אינו רוצה לגלות לו זאת - יכול הנתבע להשיב להבי"ד המזמין; שטרם כן - לא יבא ולא יבחר לו בי"ד - ול"ה "סרבן" בשביל זה. [כ"ה שימת הש"ך (סי' י"א, סק"א) במחלקותו על הבא"ש (מ"ג, סי' נ"ד), ותפסו כדעתו: נתה"מ (שס, ח' סק"א), שעשה"מ (שס, סק"א), ערוה"ש (שס, ס"ג), מאמר

[סימן ה] - שהתובע מחויב לגלות להנתבע ה"סכום" ואופן "מהות" התביעה [סעיף א]

קדישין (שס, סק"א), חשק שלמה (הגה"ט שס, אות ו), ישועת ישראל (חוקה"מ שס, סק"א), וכ"ה משמעות קצוה"ח (שס), וכ"כ הרמ"ז (סי' י"ג) - בשם הריב"ש וואלי - ומהר"ש דיל ויקיין, והסכים עמם להלכה (שס, סי' י"ד), וכ"כ הח"צ (סי' קס"ט), ברכ"י (שס, אות ה) - [שהעמים כן גם בשיטת הריטב"א (מו"ק ט"ז, ע"א)], וכן הכריע התומים (סי' י"ג, אוריס סק"א) - [עכ"פ לענין "סכום" התביעה, ועי' בד"ג (דלקמן) - שתמה; דמשמעות הש"ך והבא"ש הוא דפליגי ביותר מזה], פנים במשפט (שס, אות ז), מאזניים למשפט (משנה אחרונה שס, ס"א), שושנת יעקב (שס ס"א, סוד"ה וראיתי), [ומש"כ דצריך לחתום מקודם על שט"ב, כבר דחה דבריו, ה] בית שלמה (יו"ד ח"ג, סי' קס"ח), דברי גאוני (כלל מ"ג, אות ה), משכנות הרועים (מערכת ת', אות ג), תרשיש שהם (סי' ס'), מנחת הגרשוני (שנה הלכות, הלכה ל"א), משנת יעב"ץ (מנדלסון, דברי ריבות, סי' ד'), חושן אהרן (שס, ס"א), בעל שו"ת משמיע שלום (ווידער, נש"ת מקדשי השס ח"א, סי' ל"ט וק') - [עכ"פ לענין הודעת "סכום" התביעה], חקרי הלכה (מאסליצער, לחו"מ סי' י"א), מקדשי השם (ח"א, סי' ל"ט, צהנכות דבר ל"ז, אות א'); דכשייגרם להנתבע הוצאות ע"י אי ידיעתו מקודם מהו התביעה - ובפרט כשטוען בפירוש שרוצה לדעת מהו התביעה - אז כו"ע מודים (וגם האמ"ב) דצריכין להודיע לו מקודם, דברי יואל (סי' קע"ט, ד"ה וגס), אגר"מ (חו"מ ח"ג, סי' ו), [ומש"כ לחלק; דבי"ד חשוב אינם חשודין לשלוח הזמנה - על תביעה שהנתבע היה מוותר עליה - אינו מובן, דאטו כל הנך פוסקים המחייבים להודיע - מיירי כולוהו בבי"ד חשוד, ועוד דחילוקו לא ייתכן - רק לפי טעמו של הש"ך; דאולי יוותר לו, אבל לפי טעם הריטב"א; שיוכל ליתן אל לבו מה להשיב לו, וכן לפי טעמו של הרמ"ז; שיוכל לבחור על פיה לאיזה בי"ד (או בורר) לילך - ל"ש לחלק בן כלל], בית אבי (ח"ה, סי' קנ"ח), חיי הלוי (ח"ד, סי' ל"ז), וכ"כ בהגהות המהדיר חידושי הריטב"א החדשים - בשם פי' מס' משקין, עי"ש. ודלא כמיעוט הפוסקים - דס"ל כהבא"ש (הג"ל); דא"צ להודיע - ה"ה: באר עשק (סי' ס"ז, וסי' פ"ג, שאלה ד'), שכ"כ בשם מוהר"ר יוסף ברוך אורבינו זצ"ל - שכ"כ בשם מהר"ן מורבומו חמו - ובשם מוהר"י פוייט זצ"ל - ושכן נהג דודו מהר"ר שבתי רפאל חי מונדולפו זצ"ל ע"ש, שבוי"י (ח"א, סי' קמ"ג), זכרון יוסף (חו"מ, סי' ז'), עמרת צבי (שס, סק"א) [שהברכ"י תמה עליו], בית אברהם (ישראל, שס ס"ז, אד"ה נאל), [שהפנים במשפט תמה עליו], האמרי ברוך (צהנכותיו לשו"ע שס), [ע"פ הבנתו בדברי הריטב"א - שהברכ"י הבין בשיטתו להיפך, ועי' אלפי מנשה (שס, אות א)], ובעל שו"ת משמיע שלום (ווידער, נש"ת מקדשי השס ה"ל) - ותמה עליו בהגהות דבר צבי (שס, אות א'), [ס"ה: ל"א פוסקים - נגד י"א]. דאף אם רק שני פוסקים נגד מאה - היו פוטרים את הנתבע מלבא לבי"ד - עד שהתובע מודיע לו "מהות" התביעה, ג"כ היה הנתבע - שיש לו דין "מוחזק" - יכול לומר; ד"קים ליה" בוותיהו - וכמש"כ הרמ"ז והח"צ והברכ"י והד"ג והתרשיש שהם והמשכנות הרועים והדבר צבי (הג"ל), וכש"כ כשרוב הפוסקים בלא"ה הכריעו כשיטת הש"ך וכנ"ל - ודאי דהכי קימ"ל למעשה, [ובפרט כהיום, שכל ייפוי כח של בתי דין שלנו - [שאינן להם דין "בי"ד קבוע" וכדלקמן (סי' ז', ס"א)] - הוא רק מדין "בוררות"; במה שהבע"ד "קיבלם עליהם" - ע"י חתימת שט"ב, וא"כ לפמ"ש בבנה"ג (סי' י"ג, אות ה) - בשם הרשד"ם (חו"מ, סי' ד'), ומהר"י אדרבי (סי' קכ"ה, וכת"י סי' פ"ג ופ"ה), ומהר"י בירב (כת"י); דאין כח להנבררים לדון - רק על מה שנבררו ע"ש, פשוט שא"ח לחתום - מרם שידע מהות התביעה].

[סימן ה] - שהתובע מחויב לגלות להנתבע ה"סכום" ואופן "מתות" התביעה [סעיף ב]

שה"מענות" וה"ראיות" - אין התובע מחויב לגלות מרם הד"ת - וזולת (למורה) כשרוצה להוציאו חוץ לעירו: סעיף ב. אבל אין בכח הנתבע - לחייב את התובע; לגלות לו גם ה"מענות" וה"ראיות" - מה שיש לו על תביעתו, דעביד אינש דלא מגלה מענותיו חוץ לבי"ד - כדי שלא יוכל הנתבע ללמוד מזה איך ובמה לשקר, [ודלא כמשמעות הגהות דבר צבי (נשו"ת מקדשי סגס ח"א, סי' ז"ט, אות א); דכשמוען בפירוש שרוצה לדעת ה"מענות" וה"ראיות" לביסוס התביעה - אז צריכין להודיע לו גם זאת, דהוא יחידאה בזה]. וגם הנתבע אינו מחויב לגלות להתובע - ה"דחיות" מה שיש לו על תביעתו, [דלא כהגהות חכמ"ש (סי' י"ד, ס"א) - שרצה לומר כן עכ"פ בהלואה - מן הטעם; ד"עבד לזה לאיש מלוה", ודחאו את דבריו; בצור יעקב (סי' כ"ו, ד"ס ומ"ט כמ"ר), ובית אבי (מ"ה, סי' קנ"ח), עי"ש]. אמנם, היכא שרוצים להוציא את הנתבע מעירו - מן הטעם שהוא "אלם" ו"תקיף" בעירו - [וכמבואר ברמ"א (סי' י"ד, סוס"א)], אז צריך התובע להציע את טענותיו מקודם לפני מורה אחד - אשר יאמר; כי ראוי להושיב בי"ד ע"ו. [חת"ס (או"ת, סי' ר"ד), נשאל דוד (מו"מ, סי' ז'), עי"ש].

סימן ו

"חרם הקדמונים" ועונשים נוראים - על נתבע ה"מסרב" מלעמוד לד"ת

- אפילו כשהבית דין לא הוציאו עליו "כתב סירוב"

ובו סעיף אחד:

סעיף א. הנתבע צריך ליזהר מאוד - מ"לסרב" חס ושלום מלעמוד לדין תורה. ונעתיק לכאן לשונו הנורא של הגאון מהרש"ם (מ"ה, סי' מ"ח, ומ"ז, סי' קל"ג) - וזה לשונו; דמסרב יש עליו עונש נח"ש, דאף שבעונותינו הרבים אין יד בית דין תקיפה לפרסם [החרם] - מגזירת המלך, אבל מכל מקום דת תורתנו הקדושה בתקפו - וכרוך על ראש המסרב, ובעון זה בנים מתים... ואפילו לא נדוהו בית דין - מאליו הוא בנידוי... ומבואר בסמ"ע (סי' ת"כ, סק"ד), דכל מה שיש עליו חרם הקדמונים - ממילא הוא מנודה - גם בלא נדוהו בית דין... אם כן הרי בתקנות שהובאו בתשובות מהר"ם ב"ב ותשובות מהר"ם מיניץ (סי' ק"צ) איתא "חרם הקדמונים" על המסרב - אם כן ממילא הוא בנידוי - כיון שעובר על החרם, דמבואר [בשו"ע (אה"ע) סי' קט"ז, ס"ג]; דהבנים מתים בעון זה, עכ"ל. [ומה שתמה בשו"ת מאז"צ (מ"ג, אה"ע סי' ז', אות א) כ"ו] - על דברי המהרש"ם הנ"ל; ד"מנא ליה" הא - דגם על העובר על נדרי אחרים יש עונש זה, עי"ש. הנה כן יוצא פשוט מסוגיית הגמ' (מריס ט"ו, ע"א) - ע"פ הבנת כל הראשונים - וכדביארנו בארוכה במק"א, וכן מפורש יוצא להדיא בשו"ת הרשב"א (מ"ד, סי' ע"ט), עי"ש]. אמנם פשוט, דכל עוד שהנתבע עומד על "זכויותיו" שהעניקה לו תוה"ק - וכגון; "לבחור" אצל איזה בית דין להתדיין וכיוצא בו [המבוארים לקמן (פרקס; ג' - י"א)] - אלא שה"תובע" ממאן בהם - כודאי שאין הנתבע נעשה "סרבן" בשביל זה, וח"ו להוציא "כתב סירוב" על נתבע בשביל זה, וכדלקמן (סי' ל"ג, ס"ג), עי"ש וז"פ.

פ ר ק ש ל י ש י**"בחירת" הבית דין - מי מן הבעלי דין גובר בזה
וה"עדיפות" ("דין קדימה") - שמבי"ד אחד על השני**

וכו שמנה סימנים: (ז' - י"ד)

[סימן ז]: הנתבע יש לו כח "בחירת" הבית דין - אף כשהתובע אינו מרוצה מהם. [סימן ח]: תובע בערכאות - שהנתבע תובעו בב"ד על זה - אינו מתהפך להיות "נתבע" על עצם התביעה. [סימן ט]: יש בכח הנתבע לבחור להתדיין אצל בית דין - הרחוק מעירו שיעור נסיעה של שעה וחצי. [סימן י]: אותו בית דין המעניקים להבעלי דין יותר מ"זכויותיהם" שעל פי תוה"ק - יש להם עדיפות ו"דין קדימה" על האחרים. [סימן יא]: כל בעל דין יכול לעמוד על זכותו; להתדיין אצל בית דין - ש"שכרם" מתאים על פי גדרי ההלכה. [סימן יב]: כל בעל דין יכול לעמוד על זכותו; להתדיין אצל בית דין - שהספקתם הוא באופן דלית בה חששא ד"שוחד". [סימן יג]: כל בעל דין יכול לעמוד על זכותו; להתדיין באופן ד"חיסוך הוצאות". [סימן יד]: כמה "דוגמאות" מן ה"זכויות" - המגיעים על פי תוה"ק לבעלי דין.

סימן ז

**הנתבע יש לו הכח ל"בחירת הבי"ד" - אף כשהתובע אינו מרוצה מהם
וכל "עיקול" "סירוב" "היתר ערכאות" נגד הנתבע - המכוסם על מיאנו
של התובע בהבי"ד שנבחר בהם הנתבע - אין לה שום תוקף להלכה**

וכו חמשה סעיפים:

[סעיף א]: כשיש חילוקי דיעות בין הבעלי דין - אצל איזה בי"ד להתדיין, ה"מנהג" שהנתבע גובר בבחירת הבי"ד. [סעיף ב]: גם ל"הלכה" כן הוא - על פי שלשים ושש מגדולי הפוסקים - שכתבו כן פה אחד. [סעיף ג]: ארבעה עשר מהנך פוסקים - הדגישו בפירושו: שיפוי כח הנתבע לבחירת הבי"ד - הוא אף לבי"ד שהם "קטנים" מן הבית דין שהתובע רוצה בהם. [סעיף ד]: לא נמצא אף פוסק יחידא שחלוק עליהם - להגביר יד התובע על הנתבע. [סעיף ה]: "גילוי דעת" שיצא לאחרונה מגדולי דורנו שליט"א - לבטל ה"תקנה" החדשה - שרצו כמה בתי דין לתקן למוכתם: שהנתבע מחויב להציע להתובע הברירה משלשה בתי דין.

כשיש חילוקי דיעות בין הבע"ד - אצל איזה בי"ד להתדיין, ה"מנהג" שהנתבע גובר בבחירת הבי"ד:
סעיף א. במקרה שאי אפשר להם לבוא לעמק השווה על פי דרכים הנ"ל (פ"א) - ומוכרחים
לילך לדין תורה. **מצוי** מאוד - כשיש כמה בתי דינים בעיר אחת, [שאין לשום
אחד מהם הדין של "בית דין קבוע" או כ"הומחה לרבים", וכמש"כ האגר"מ (מ"ג, סי' ג). בית
אבי (מ"ג, סי' קנ"ו), ויען דוד (מ"ג, סי' ק"ז), ועוד]: שתהיה חילוקי דיעות בין הבעלי דין - (שבעיר

משפטים פרק שלישי - "בחירת הבית דין" כהלכתם יא

[סימן ז] - בירור כח "בחירת" הבית דין של ה"נתבע" [סעיפים א - ג]

אחת); אצל איזה בית דין להתדיין - שכל אחד מהם רוצה בבית דין אחר, [ובנוונא; שאחד מהם ממאן ב"בוררות", דכפי שנהוגה כהיום - אי אפשר לכופה על שום בעל דין, וכדלקמן (סי' י"ז)]. כבר הונהג מימים ימימה; שיד ה"נתבע" על העליונה ב"בחירת" הבית דין.

גם ל"הלכה" כן הוא; שהנתבע גובר בבחירת הבי"ד - ע"פ ל"ח פוסקים מובהקים - שכתבו כן פה אחד: **סעיף ב.** ויש בסיס חזק ל"מנהג" וותיק זה גם מ"הלכתא" - ע"פ שלשים ושמונה פוסקים מובהקים - שכל בית ישראל נשען עליהם. והיינו על פי מה דקימא לן ברמ"א (סי' י"ד, ס"א); ש"התובע הולך אחר הנתבע", עי"ש. והגם דהתם מיירי בנוונא שדרים בשני עיירות - שהתובע צריך לילך אחר הנתבע לעירו - להתדיין עמו אצל הבי"ד דשם. אבל לפי מה שציין עלה בביאור הגר"א (ס"ט, אות י"ח), דהמקור לזה הוא על פי דברי הגמרא (ז"ק מ"ו, ע"ג) ד"מאן דכאיב ליה כאיבא - אויל לבי אסיא" ו"המוציא מחבירו - עליו הראיה", הרי כל הנך טעמי שייכי גם כלפי ה"בחירה" - שמבין כמה בתי דינים שבעיר אחת - דגם כן יד הנתבע על העליונה. ובין פסקו בפירוש - להלכה ולמעשה: הרשד"ם (מחז"מ, סימני; ז', ו"ג, ומיו"ד, סי' ר"כ, ומח"ע, סי' כ"ז), [שכתב - דכשאין התובע רוצה להתדיין אצל אותו הבי"ד שבחר בהם הנתבע אפילו אם רוצה ב"בוררות" - בזה הלשון; "איהו דאפסיד אנפשיה"], והעמים כן ברעתם של; סמ"ג (עשין, ז"ז), או"ז (סנהדרין, סי' ע"ג), רי"ד (מישרים נ"א, ח"ג), מרדכי (סנהדרין, סי' תש"ט), סה"ת (שער ג' ח"ח, סי' ו'), רא"ש (סנהדרין פ"ג, סי' מ"א), מהרי"ק (שרשים; א' ו'), מהר"י מאימציא (סהרשד"ס מעיד שפסק ונהג כן), תה"ד (פסקים וכתבים, סי' ס"ה), עי"ש, [והש"ך (חומ"מ סי' י"ד, סק"ג) מציין עלה, וידועים דברי הד"ח (חומ"מ ח"ג, סי' כ"ג) - מה שכתב בזה"ל; דרך הקדוש של הש"ך ז"ל, "אם.. מביא פוסק בסתם - דעתו לפסוק כוותיה", עכ"ל]. ובין פסקו; הרמ"א (שו"ת, סוס"י ל"ג, וסי' ק"ד), מהריב"ל (ח"ג, סוס"י ז"ז), אהלי יעקב (להמריק"ש, סי' י'), מהריט"ן (סי' רי"ח), פרמ"א (ח"ג, סי' פ"ג), תורת חיים (להמריק"ש, ח"ג, סי' ז"ג), בנה"ג (סי' י"ד, הנה"ט סוף אות כ"א), מגן גבורים (סוס"י כ"ג), עדות ביעקב (סי' מ"א) - [שכתב בזה הלשון; כבר נתפשט המנהג - דהתובע הולך אחר הנתבע, "ואפילו אם יהיה בעיר רבנים מומחים - שהרבים המחוס עליהם, אפילו הכי יכול הנתבע לכופה את התובע להלך לחכמים אחרים, ואפילו אם הבי"ד שמברר הנתבע - הוא בציר מהבית דין של העיר", עכ"ל], בני משה (סי' כ"א), חקקי לב (סי' כ"ג), בני שמואל (סי' י"ד, קינור דיניס אות ו'), נתה"מ (ס"ט, זיאוריס סק"ג, ומידוסיס סק"ז) - [שכתב בזה הלשון; "הנתבע כחו גדול לרחות להתובע - לדון לפני מי שהוא רוצה", עכ"ל], שיבת ציון (סי' ז"ח), רמ"ן (חומ"מ, סי' ה'), בית דוד (לייטר, סי' ז'), אבני חפץ (סי' ק"א), פעולת צדיק (ח"ג, סי' רס"ג), נשאל דוד (חומ"מ, סי' ז'), ערוה"ש (סי' י"ד, ס"ז), ברבת חיים (סי' כ"ב, אות י"א), אגר"מ (חומ"מ ח"א, סוס"י ה' וז"ג, סי' ט'), משנת יעקב (קאפי"ש, ח"א, סימן ס"ז), תשובות והנהגות (ח"ג, סימני; תל"ז, ות"מ) - [שכתב דהנתבע גובר אף על [רוב] "הרכב" אותה הבי"ד שבבחירתו - כלומר; מי מהדיינים שבאותו בי"ד ישבו בנידון], נצח ישראל (סי' מ"ה, שאלה ג').

י"ד מהנך פוסקים - הדגישו; שהנתבע יכול לבחור אף בבי"ד - שהם "קמנים" מהבי"ד שהתובע רוצה בהם: **סעיף ג.** ויש לדעת, שארבעה עשר פוסקים מן השלשים ושש הנזכרים לעיל (סעיף ז) - הדגישו בפירוש; דדין זה שהנתבע גובר בבחירת הבית דין - הוא אפילו אם אותו הבית דין (שהנתבע בחר בהם) הם "קמנים" [בחכמת התורה] - מן הבית דין שברצון

[סימן ז] - בירור כח "בחירת" הבית דין של ה"נתבע" [סעיפים ג - ה]

התובע, ואלו הם: סמ"ג, רי"ו, מרדכי, מתרי"ק, תה"ד, רשד"ם, פרח מטה אהרן, עדות ביעקב, כנסת הגדולה, נתה"מ, ערוה"ש, שיבת ציון, ברכת חיים, משנת יעקב, עי"ש.

לא נמצא אף פוסק יחידא שחלוק עליהם - להגביר יד התובע על הנתבע:
סעיף ד. ולא נמצא שום פוסק - ואף יחידא - שיחלוק עליהם: להעניק זכות בחירת הבית דין לה"נתבע", [זולת ספר מאז"צ (מ"צ, מו"מ סי' א' וז'. ומ"ג, סי' א' - ג) - שמעלים עצמו מכל דברי הפוסקים הנ"ל, ופשיטא שדבריו נידחים - מכל הנך אריוותא הנ"ל (ס"צ) - וכמו שהארכנו במקום אחר]. זאת אומרת: שהבית דין אינה צריכה להיות "מרוצה לשני הצדדים" - וכלשון המורגל בטעות, אלא שה"נתבע" יכול לבחור אף בבית דין - שה"נתבע" אינה מרוצה בהם. ופשוט דאין בכח שום בית דין לקפחו מ"זכות" - מה שיש לו על פי כל הפוסקים - הנ"ל.

"גילוי דעת" מגדולי דורנו - לבטל "תקנה"; לחייב הנתבע - להציע להתובע ברירה מג' בתי דין: **סעיף ה.** ולאחרונה יצא "גילוי דעת" מהרבה גדולי דורנו שליט"א - ובראשם הגאון הצדיק מקאשוי שליט"א; לבטל ה"תקנה" החדשה - מה שרצו כמה בתי דין לתקן לטובתם: לחייב את הנתבע להציע להתובע הברירה משלשה בתי דין, ואם הנתבע מתעקש רק על בית דין אחד - שהתובע ממאן בו, ימשיכו עליו "עיקול" - או יוציאו עליו "כתב-סירוב" - ויתנו להתובע "היתר ערכאות", עד כאן. ובתבון, דחם ושלום אף רק לאיים על הנתבע - וכל שכן להוציא עליו בפועל - "עיקול" או "סירוב" או "היתר ערכאות" משום כך, ושאין לה שום תוקף להלכה - ובמלים כחרם הנשבר - כיון שה"נתבע" יש לו זכות "בחירת" הבית דין, והדיינים יחושו לעצמם מהאיסורים החמורים: ד"חילול השם" ו"הוצאת שם רע" ו"הלבנת פנים" - שאין לה כפרה עולמית. [ראה לקמן (סי' ל"ג, סעיפים ז' וג'. וסי' ל"ד, ס"א)].

סימן ח

תובע ב"ערכאות" - שהנתבע תובעו על זה כבי"ד

אינו מתהפך ל"נתבע" - על עצם התביעה

ובו סעיף אחד:

סעיף א. הדבר פשוט, שהתובע את חברו ב"ערכאות" - (שלא כדינא ושלא בהיתר), והנתבע מוכרח לתובעו בבית דין על זה גופא - שלא יתבענו בערכאות, שאין הנתבע מתהפך על ידי זה להיות "תובע" - שיאבד על ידי זה כח בחירת הבית דין מה שיש להתבע - על עצם התביעה [כנ"ל (סי' ז)]. דלכל היותר דינו כתובע - רק על תביעה זו; שלא ילך התובע נגדו בערכאות - שידונו "על זה" אצל בית דין שבבחירת התובע - שנעשה עתה ל"נתבע". מה שאין כן - על עצם התביעה של עיקר ה"סכסוך" שביניהם - אכתי נשאר הנתבע בדין "נתבע" - שבכחו לבחור אצל איזה בית דין לילך וכנ"ל (ס). ובין פסק להדיא בבית ישראל (עדעלין, ח"א

משפטים פרק שלישי - "בחירת הבית דין" **כהלכתם** יג
[סימן ח] - תובע בערכאות שנתבע ע"ז לבי"ד - אינו מתהפך ל"נתבע" [סעיף א]

סימן קס"ט), ועל אף שזוה דבר פשוט - לא באנו בזה רק להוציא מכמה בתי דין - שלחרפתינו הם מסייעים לדבר עבירה; ליעץ להתובע לילך לערכאות - בכדי שיתהפך על ידי זה ל"נתבע" (לדעתם המוטעת) - וממילא יוכל אחר כך לבחור להתדיין אצלם, וכדי בזיון וקצף.

סימן ט

**שכח הנתבע ל"בחירת" הבית דין - הוא אף לבית דין הרחוק מעירו -
בשיעור נסיעה של "שעה וחצי"**

ובו ארבעה סעיפים:

[סעיף א]: נסיעה השווה "שעה וחצי" - מה שהרבה בני אדם עורכים פעמיים בכל יום - אינה בגדר "רחוק יותר מדאי". [סעיף ב]: ייתכן דעד שיעור נסיעה של "שלוש וחצי שעה" - יכול הנתבע להרחיק מעירו. [סעיף ג]: ובפרט כשדרגת אותו בית דין שביריחוק מקום - הוא גבוה מן הבית דין שהתובע רוצה בה. [סעיף ד]: ועכ"פ "סירוב" ודאי אי אפשר להוציא נגד נתבע הבוחר בבית דין שביריחוק מקום.

נסיעה השווה "שעה וחצי" - מה שהרבה בני אדם עורכים פעמיים בכל יום - אינה בגדר "רחוק יותר מדאי": **סעיף א.** הגה, לפי מה שנתבאר לעיל (סי' ז); שהנתבע יש לו כח "בחירת" הבית דין, הדבר פשוט - די שבכח הנתבע לבחור - אף לכתחלה; להתדיין אצל בית דין הרחוק ממקומו - שיעור נסיעה של "שעה וחצי". דכיון שהרבה בני אדם עורכים נסיעה כזה - פעמיים בכל יום - (בדרכם למלאכתם - ובחזירתם), ודאי דאכתי נכלל בהגדר ד"אינו רחוק יותר מדאי" - מה שהזכיר הרשד"ם (ח"מ, סי' ז) [ומצויין בש"ך (סי' י"ד, סק"ג), וראה מש"כ לעיל (סי' ז, ס"ג) בשם הד"ח; דכשהש"ך מביא פוסק בסתמא - דעתו לפסוק כוותיה], עיי"ש.

ייתכן דאף עד שיעור נסיעה - של "שלוש שעות וחצי" - יכול הנתבע להרחיק מעירו: **סעיף ב.** ובאמת דאף יותר משיעור זה - יש בכח הנתבע להכריח על התובע, דהרי הרשד"ם (ס) הזכיר השיעור ד"שלושה פרסאות", [על פי דברי התוס' (סנהדרין כ"ג, ע"א, ד"ס כגון) - מש"כ על דברי הגמרא (ס); ד"מי קמטרחנא לך" - שהזכירו השיעור ד"יותר משלושה פרסאות". וע"ע תוס' (מו"ק כ"א ע"ג, ד"ס מקום קרוז), ורשב"א (שו"ת ח"א, סי' אלף ס', ומ"ג, סי' תמ"ג, וצמיוחסות, סי' מ"ז), ובב"י (סי' י"ד, ד"ס ומ"ט ולדוני), עיי"ש]. ופשוט דעיקר הנרצה בזה - הוא: שלא להטיל "טירחא" ו"ביטול זמן" יותר מדאי - על הבעל דין השני. ואם כן, בימינו אלה, שהרחוקים נעשו קרובים - מחמת אפשרות הנסיעה במכונית במהירות הבזק - ובנוחיות גדול, ודאי דנשתנה ונתרבה השיעור על "שלושה פרסאות", ותליא בעיקרה - לפי אורך ה"זמן" לילך שיעור כזה "רגלי". [וכדמצינו בהפוסקים לגבי איסור הילוך יותר משלושה פרסאות בערב שבת; דאם רוכב על סוס או נוסע בעגלה - אז יכול ליסע הרבה יותר, עיין ב"ח (או"ח סי' קס"ט, ד"ס ח"ן), והובאו דבריו להלכה במג"א, ובא"ר, ובמ"ב, ובכה"ח (סס, סק"א), ובערוה"ש (סס, ס"ג). ועיין בשו"ע הרב (סס) שכתב, דמותר ליסע בעגלה - לפי אורך הזמן דשיעור מהלך שלושה

[סימן ט] - בירור כח בחירת הבי"ד של ה"נתבע" - עד איזה שיעור מרחק [סעיפים ב ד]

פרסאות ברגל, וכן כתב בבנין ציון (החדשות, סימן כ"ח), ובערל"ג (סוכס מ"ד, ע"ג), עי"ש. ואם כן, כל שכן בנידון דידן - דתליא גם ב"טירחא" וכנ"ל, הרי ודאי ד"נוח" יותר ליסע בעגלה - מליך רגלי, ועל כל פנים ודאי - דבשיעור זמן מהלך זה דברגל - יוכל לכופו ליסע במכונית למקום אחר. והנה, איתא בפסחים (ל"ג, ע"ג), דמהלך אדם בינוני ביום אחד - [והיינו בי"ב שעות, עי' תה"ד (סימניס; קכ"ג, וקס"ז), וש"ך (יו"ד סי' ס"ט, סקכ"ס), ופת"ש (יו"ד סי' ע"ג, סק"ד), עי"ש] - הוא עשר פרסאות. ונמצינו, דשיעור מהלך שלש פרסאות תליא בשני השיטות שבשו"ע (או"ח סי' תנ"ט, ס"ג), עי"ש במג"א (סק"ד), ובחק"י (סק"י), ובשו"ע הרב (סס, סי'). דלדיעה הראשון - הוא; שלש שעות - ושלשים ושש מינוט, ולדיעה השניה - הוא; ארבע שעות - וארבעים ושמה מינוט. ומאחר דלהלכה הכריע בשו"ע הרב (סס) כדיעה השניה - אף לענין שיעור חימוץ החמורה עי"ש, אם כן כל שכן בהנוגע לנידון דידן.

בפרט כשדרגת אותו בית דין שביריחוק מקום - הוא גבוה מדרגת הבי"ד שהתובע רוצה בה: **סעיף ג.** וכל זה הוא אפילו - כשדרגת אותו הבית דין שביריחוק מקום - הוא פחות מדרגת הבית דין שבקירוב מקום, דמכל מקום יש להנתבע הזכות לבחור בהם, [וכנ"ל (סי' ו), ס"ד)]. וכל שכן, כשאותו הבית דין שביריחוק מקום - מעניקים להבעלי דין יותר מזכויותיהם - שמגיע להם על פי תורה - או שדנים באופן "חיסוך הוצאות", [מה שאף התובע יש בכוחו לבחור בהם - וכדלקמן (סי' י)], וממילא כל שכן שהנתבע יכול לבחור בהם - אפילו בשיעור מרחק יותר מזה.

עכ"פ "סירוב" ודאי א"א להוציא נגד נתבע הבחור בבי"ד שביריחוק מקום: **סעיף ד.** ועל כל פנים - זה מיהא ברור, דאפילו לולא שהיה בכוח הנתבע לבחור בבית דין שבמרחק כזה; גם כן אי אפשר להוציא עליו "סירוב" בשביל זה, וכדלקמן (סי' ל"ג, ס"ג ד"ס ויומ"ר), עי"ש, וכל שכן - כשאבן יש לו הזכות לבחור בהם - אף לכתחלה.

סימן י

בית דין המעניקים להבעלי דין - יותר מה"זכויות" שמגיע להם על פי הלכה, יש להם "דין קדימה" - על פני השוללים

ובו סעיף אחד:

סעיף א. במה דברים אמורים לעיל (סי' ז); שה"נתבע" גובר ב"בחירת" הבית דין - על התובע, זהו דוקא; כששני הבתי דינים הנידונים - מעניקים להבעלי דין את "זכויותיהם" בשוה. אבל כשאחד מהם - מקפחים מן הבעלי דין [אף לו יהא רק חלק מן] ה"זכויות" דלהלן (סי' י"א - י"ד) - והשני אכן מעניקים להם. הרי אמרינן בסנהדרין (ל"ג, ע"ג); "הלך אחר בית דין יפה", [וכן פסק הסמ"ג (עשין, ל"ז)]. ואם כן כל שכן - דאי אפשר לכופו בשום אופן על בעל

[סימן י] - בי"ד המעניק לבע"ד יותר זכויות שע"פ תוה"ק - יש להם דין קדימה [סעיף א]

דין (ואפילו על "תובע"); שיתדיין בקיפוח זכויותו המגיעים לו על פי ההלכה. וממילא פשוט, דלעולם יד אותו הבעל דין - הבוחר בבית דין שמעניקים להם יותר מזכויותיהם - על העליונה ב"בחירת" הבית דין. ואלו הם ה"זכויות" - המגיע להם על פי הלכה:

סימן יא

"זכות" הבעל דין להתדיין אצל בית דין - ש"שכרם" מתאים על פי גדרי הלכות "שכר במילה"

ובו ששה סעיפים:

[סעיף א]: החיוב על פי תורתנו הקדושה לדרן "בחנם" - וה"קנס" מחז"ל; שאם "מרוויחים" מזה כ"ש - או "דינם במילה". [סעיף ב]: ה"היתר" ליטול "שכר במילה" - הוא רק; כשמתבטל "באמת" - ממלאכה "שיש לו" - ולא ממה ש"היה יכול להיות לו". [סעיף ג]: אף שכר במילה ה"מותרת" - אסור "להפריז" בה. [סעיף ד]: האופן שהותר ליקח שכר במילה - כשמתבטל ממלאכה כל היום (כדי שיהא פגוי לדרן) - הוא רק; כשאין מגיע לו שום "הרווחה" מן הגעת ההתדיינות אצלו - על פי שני תנאים. [סעיף ה]: ביאור האופן היחיד להיתר נטילת "שכר במילה" כהיום - שאי אפשר להטיל "מס" על תושבי העיר. [סעיף ו]: כל בית דין ש"שכר במילתם" - הוא קרובה יותר לאופן המותר - יש לה "דין קדימה" על האחרות.

החיוב על פי תוה"ק לדרן "בחנם" - וה"קנס" מחז"ל; שאם "הרוויחו" מזה כ"ש - או "דינם במילה":
סעיף א. הנה, יש בתורתנו הקדושה הלכות וגדרים - דבאיזה אופן שהדיינים מותרים להתפרנס מן ההתדיינות. עיין במשנה (זכרות כ"ט, ע"א), דהנוטל שכר לדרן - דינו בטלין, ובגמרא (סו' מבואר, דזהו "קנס" מחז"ל - על שעברו על הצייווי; ד"מה אני בחנם - אף אתם בחנם". [והמתחכמים בזמנינו - המתבטאים בזלזול על הדינים בחנם; כאילו שהיו בגדר "אסיא דבמגן מגן שויא" - דבריהם הוא היפך דעת תורה - והם מכת ה"מלגלגים על דברי חז"ל" רח"ל]. ועי' אבן ישראל (ת"ט, סי' 5) - דמבואר מדבריו; דאף הסכמת וקבלת הבעלי דין לשלם שכר - לא מהני, לא להתיר את ה"איסור" - שעל זה, ולא להסיר את ה"קנס" מחז"ל - שעל זה; ש"דינם במילה".

ה"היתר" ל"שכר במילה" - הוא רק כשמתבטל ממלאכה "שיש לו" - ולא ממה ש"היה יכול להיות לו":
סעיף ב. והנה במור ושו"ע (סי' ט', ס"ב) מבואר; שלא הותר ליטול "שכר במילה" - רק כשמתבטלים באמת מ"מלאכה ידוע שיש להם" - ולא ממה ש"היה יכול להיות להם", כלומר שלא הותר שום "הרווחה" כל שהוא - רק "תשלום ההפסד" ממש - מה שיש להם על ידי זה ב"פועל ממש", עי"ש.

אף "שכר במילה" המותרת - אסור "להפריז" בה:
סעיף ג. ואף באופן ההיתר - האמור לעיל (פ"ג) - יש לדעת; דמכל מקום אסור להפריז בה ולהגדילה, וכדאיתא בגמרא (שבת כ"ו, ע"א) - וכן איפסקא הלכתא ברמב"ם (סנהדרין

[סימן יא] - בירור זכות הבעלי דין להתדיין על פי גדרי "שכר בטילה" [סעיפים ג ו]

פכ"ג, ס"ג) ובמורד ושו"ע (ח"מ סי' ט', ס"ד); "כל דיין שיושב ומגדיל שכר לסופרים ולשמשים - הרי זה בכלל הנוטים אחרי הבעע", ע"ש.

האופן שהותר "שכר בטילה" - כשמתבטל ממלאכה כל היום - הוא רק על פי שני תנאים: **סעיף ד.** והנה, האופן ה"יחיד" שמותרים להתפרנס מזה - אף כשאין להם מלאכה ידוע - הוא רק; כשמתבטלים ממלאכה כל היום - בכדי להיות מוכן לדון בכל עת. **אמנם**, גם כבי האי גוונא לא הותר - רק בתנאי כפול - [וכמבואר במורד ושו"ע (ס"ג, ס"ג)]: **[א]**, שהם יקבלו את "הספקתם" באופן "קבוע" ו"קצוב" - כלומר; ב"כל עת" בשוה - מבלי שום חילוק - בין אם יש להם דין תורה או לא. **[ב]**, שהספקתם הקבוע ייגבה - "מכל בני העיר" בשוה (בתורת "מס חיובי"), ולא רק מ"מי" שיש לו דין תורה - או רק ב"עת" שיש לו דין תורה, [דאם חסר אחת משני תנאים הללו - הרי שוב יש בה משום "הרווחה" - האסור מכח גדרי דיני "שכר בטילה", וכנ"ל (ס"א וז), וגם משום לתא ד"שוחד" - וכדלקמן (סי' י"ג)].

ביאור האופן היחיד - להיתר נטילת "שכר בטילה" כהיום - שא"א להטיל "מס" על תושבי העיר: **סעיף ה.** ונמצינו דכהיום - שאין לנו "כח (קהלה, או) עירוני" - להכריח על בני (הקהלה או) העיר "מס" כזה, אי אפשר שיתקיימו שני התנאים הנזכרים - רק באופן; שהדיינים יקבלו תמיכה "קצובה ותמידית" [במסגרת "כולל" - (מה שתבא מן "נדבנים" כתמיכה ל"לומדי תורה") - ולא מן הבעלי דין], וללא חילוק - בין אם יש להם דין תורה - או לא, (דחייבין להמצא שם בשעות הקבועות - וכשאין להם דין תורה ילמדו שיעורין כסדרן), כדי שלא יבא להם [ע"י ההתדיינות] שום "הרווחה" כלל; לא מן "ריבוי" הדיונים - (אף אם היו משתלמין שכר קצוב לכל נדון), וכש"כ דלא מן "אורך" הדיונים - (אם היו משתלמין לפי ה"שעות"), [ואצ"ל, שאינו נכון כלל - ל"כולל" שלומדין שם "דיינים"; שיערכו בפומבי "מסיבות" (כ"דינער" וכדומה לצורך "נדבות"), דהרי גילוי זהות ה"נדבנים" להדיינים - יטיל עליהם "לחץ" גדול בל ישוער ויתואר; להפך בזכותם - או בזכות קרובם וידידם... וז"פ].

ככל ש"שכר בטילה" של הני"ד - קרובה יותר לאופן המותר - יש להם "דין קדימה" על האחרים: **סעיף ו.** ופשוט, דכל בית דין ש"שכר בטלתם" קרוב יותר לאופן זה - יש להם "דין קדימה" על האחרים, וכל בעל דין יכול לעמוד על זכותו; להתדיין דוקא אצלם.

סימן יב

הזכות שיש לכל בעל דין - להתדיין אצל בית דין שהספקת הדיינים הוא באופן דלא שייך חשש ד"שוחד"

ובו ארבעה סעיפים:

[סעיף א]: כהיום שישנם כמה בתי דין בכל עיר - ויש התחרות גדול ביניהם - והבעלי דין משלמים מכיסם לפי "ריבוי" ו"אורך" הדיונים, יש בה משום חששא ד"שוחד" ממש. [סעיף ב]: לפי הנהגת גדולי ישראל בעבר - באופן קבלת "שכר במילה" - ל"ה בה משום חשש כלל. [סעיף ג]: אזהרה ל"סוחרים" - שלא יחתמו על "הסכם"; שבכל סכסוך - יתדיינו במקום מסויים. [סעיף ד]: ככל שאופן קבלת "שכר במילתם" של הבית דין - נקיה יותר מחששא ד"שוחד" - יש להם "דין קדימה" על האחרים.

כשיש "מבחר" מכמה בתי דין - והבע"ד משלמים לפי "ריבוי" ו"אורך" הדיונים, יש חשש ד"שוחד" גמור: **סעיף א.** הנה - לפי ה"אופן" דקיבול "שכר במילה" הנהוג כהיום; שמשלתמין "מכיסם של הבעלי דין" - לפי "ריבוי" הנידונים והשעות - וגם נמצאים "הרבה" בתי דין בהעיר, [מה שעל ידי זה - מתייצר "התחרות" גדול ביניהם על כל נידון ונידון - מי מהם שיזכה; שהנידון תבא לפנייהם - וככללי כל "ביוזעם" מובהק, מצב שלא נמצא כמות בכל כדור הארץ - רק כהיום בעיר ניו יארק], בודאי שזה גורם "נגיעה" גדולה להדיינים - להטות את הדין לפי טובת פרנסתם, וכגון; לאותו הצד שהביא להם דיון זה - [או לאותו צד שה"טוען" שלו הביא להם יותר נידונים - וכדלקמן (סי' כ"ז, ס"א, אות ה)]. וממילא פשוט, די ש בזה משום לתא ד"שוחד" גמור, מה דמלבד הדררא ד"איסור מן התורה" - מה שיש בזה, הרי יש בזה - גם משום "חורבא" המקלקל ה"יישרות" מכל מהלך המשפט - ובעיקר; בתוצאת הפסק דין. [עין גמרא (סנהדרין ק"ה, ע"ב. וכתובות ה', ע"א), ורמב"ם (עדות פט"ז, ס"א. ופט"ז, ה"ד), ומור וש"ע (סי' ז', סי' כ"ג. וסי' ל"ז, ס"א), איך שכל "טובת הנאה" כל שהוא וקמנטן - אפילו כשהיא רק ב"דרך רחוקה ונפלאה" - כבר "משחד" את הדיין ו"פוסלו" מלדון בדבר, וע"ע סמ"ע (סי' ז', סקכ"ח), ונתה"מ (ס"ט, סקט"ו), ופתחי תשובה (ס"ט, סקכ"ו), וערוה"ש (ס"ט, ס"א), וסמ"ע (ס"ט, ס"א), ובכור שור (זכורות כ"ט, ע"א), ובתפארת שלמה (ע"ה, זליקוטיס על רות) - כתב; שאם בא להדיין איזה טובת הנאה כלשהו מזה (אפילו באופן המותר על פי דין) - שוב לא נאמר בכי האי גוונא "אלקים נצב בעדת קל" ואין להם סייעתא דשמיא לכוון אל האמת - וכמעט לא ייתכן שלא יטעו להטות הדין, עיי"ש].

לפי הנהגת גדולי ישראל בעבר - באופן קבלת "שכר במילה" - לא היתה בה שום חשש כלל: **סעיף ב.** ומה שנהגו גדולי ישראל מאז; ליטול "לאחר" הדין תורה - סך שוה מן שני הצדדים - כפי מה "שרצו" ליתן. מלבד מה שכל עצם הנתונה ו"שיעורה" - היתה תלייה ב"רצונם" של הבעלי דין - ולא כ"חיוב" תשלום שכר הקצוב מראש, והבעל דין העשיר לא היה יכול ליתן אף פרומה אחת יותר - מבעל דינו העני - ולא היה שייך "נגיעה" לזכותו. הרי עוד יש בזה עיקר גדול; שלא היו נמצאים אז - רק בית דין "אחד" בכל עיר - וממילא לא היה שייך

[סימן יב] - בירור זכות הבע"ד להתדיין באופן דל"ש חשש ד"שוחד" [סעיפים ב - ד]

החשש; דנטיית הדין לטובת אותו הצד ש"בחר" בהם. [עיין כסה"ק (פי' ז), וחכ"ש ותומים (ס)]. ועל אף - שדבר זה פשוט, מכל מקום הרגשנו הכרח - להצדיק את הצדיקים דמעיקרא, בכדי לסתום פיות המתעקשים - הרוצים לדמות את מצבינו העגום; המוקף מבית ומבחוץ מכל כך הרבה "נגיעות" גדולות - וכמו בכל "ביוזעם" מובהק, כאילו שיש לזה איזה "סמך" כלשהו - על מנהגם של גדולי ישראל הקודמים, ולא איכפת להם (מחמת נגיעתם בדבר) להטיל דופי בקדשים - כל עוד שנדמה להם; שעל ידי זה יעלה להם להצדיק במאומה את מעשיהם - הרחוקים מזה כרחוק מזרח ממערב, וד"ב.

אזהרה ל"סוחרים" - שלא יחתמו על "הסכם"; שבכל סכמוך - יתדיינו במקום מסויים: **סעיף ג.** ולאור האמור לעיל (פ"א); בה"הרווחת" הדיינים - הממונה בכל דיון, יש לה"סוחרים" לזהר מאוד - שלא יחתמו על "הסכם" (עם אנשים שעומדים עמהם בקשרי מסחר); שבכל "סכמוך" שיוולד ביניהם - שיתדיינו באיזה מקום מסויים (שברצונם), כי בזה הם מטילים עצמם (בלא יודעין) כמו ידיהם - בפח יקוש. דהרי הדבר מובן - שהדיינים שבאותו מקום מסויים - שהלה מביא להם כך וכך נידונים בשנה; הם "משוחדים" ממנו - להטות את הדין לצידו, על כן יש לזהר מזה מאוד.

ככל שאופן קבלת "שכר במילה" של הבי"ד - נקיה יותר מחששא ד"שוחד" - יש להם "דין קדימה": **סעיף ד.** וממילא פשוט, דאם יש בנמצא בית דין כמתואר לעיל (פי' י"א, ס"ה) - [ואשרי לבעל היכולת - ובעל השגה שיבין נחיצות הדבר; לתמוך במאורו - לייסד "בית דין כולל" כזה, שזכות "קירוב הגאולה" - והצלת הדור מ"צרות רבות" יהי תלוי בו!, וכדאיתא בשבת (קל"ט, ע"א)], או באופן הקרוב יותר לזה - הממעיט על כל פנים בכלשהו את החורבא ד"שוחד" - ובגון; שמחירם "נמוך" - או "קצוב וקבוע"], בודאי דכל בעל דין יכול לעמוד על זכותו; להתדיין דוקא אצלם.

סימן יג

כל בעל דין - יכול לעמוד על זכותו

להתדיין באופן ד"חיסוך הוצאות"

ובו שלשה סעיפים:

[סעיף א]: אף כשה"שכר במילה" - הוא באופן המותר לכתחלה - וגם באופן שהוא נקי מחשש "שוחד", אין הבעל דין "חייב" לשלם זאת - אפילו אם הוא "עשיר" מופלג - כל עוד שמוצא בית דין המדיינים בוול או בחנם. [סעיף ב]: אין בכח שום בעל דין לכופ "הוצאות מיותרות" על הצד שכנגדו. [סעיף ג]: זכות הבעל דין להתדיין אצל בית דין - שבאופן חיסוך הוצאות.

אף "שכר במילה" ה"מותרת" - והנקי מחשש ד"שוחד", אין "חייב" לשלם - כשיש בי"ד הדנים בחנם: **סעיף א.** וכל מה שכתבנו עד כאן - הוא רק כלפי הגדרת "אופן ההיתר" ד"הספקת הדיינים" - בהנוגע "להם"; שיתאים על פי גררי דיני "שכר במילה" - [וכנ"ל (פי' י"א)], ומבלי

משפטים

פרק שלישי - "בחירת הבית דין"

כהלכתם

יב

[סימן יג] - בירור זכות הבעלי דין להתדיין באופן ד"חיסוך הוצאות" [סעיפים א - ג]

שתהי' בה החורבא ד"שוחר" - [וכנ"ל (סי' י"ז)]. אבל פשוט - דאף בגוונא שהכל הוא באופן ה"מותר", דאכתי אין זאת מטלת "חיוב" על הבעל דין "לשלם" זאת - אף כשהוא עשיר מופלג - כל עוד שיש לו הברירה; להתדיין ב"חנם" - או ב"זול", וז"פ.

אין בכח שום בעל דין - לכופ "הוצאות מיותרות" על הצד שכנגדו: **סעיף ב.** ואם כן - כיון דפשוט; שאין בכח שום בעל דין - לכופ "הוצאות יתירות" על צד השני, [עיין רמ"א (סי' י"ז, ס"א), ומהרשד"ם (מחומ"מ, סימן ז'), שבילי דוד (סי' י"ד, אות א')]. ברכת חיים (סי' כ"ג, אות י'), מאזנים למשפט (סי' י"ד), אנר"מ (מחומ"מ, סי' ז'). ועי' בקב הישר (פרק ל"ד) - שכתב בזה"ל; "הגורם לבעל דינו להוציא ממון רב בהוצאת המשפט - מנדין אותו בבית דין של מעלה", עבלה"ק]. ממילא, כשיש חילוק בין הבתי דינים - ב"מחיר" ההתדיינות, אז לעולם יד אותו הבעל דין - הבוחר בבית דין שמחירם נמוך יותר - על העליונה.

"דוגמאות" - מזכירות הבעלי דין; להתדיין אצל בית דין - שבאופן חיסוך הוצאות: **סעיף ג.** ונגקוט איזה דוגמאות - לפי סדר העדיפות בזה: [א], בית דין הדנים "בחנם" ממש. [ב], בית דין שיש להם "מחיר קבוע וקצוב" - (ולא לפי השעות). [ג], בית דין שמחירם (אף לפי שעה) - הוא ב"זול" מן האחרים - אף אם לו יהא; רק בסכום קטן. [ד], בית דין שאינם מרשים אצלם הנך "מוענים המקצועיים" - מה שמייקר את כל מהלך ההתדיינות, [וכדלקמן (סי' כ"ז ס"א, אות א'), עי"ש].

סימן יד

כמה "דוגמאות" נוספות מן ה"זכויות" המגיע להבע"ד ע"פ ההלכה

וה"דין קדימה" שיש לבתי דין ה"מעניקים" - על פני ה"שוללים"

ובו שלשה סעיפים:

[סעיף א]: חמשה עשר דוגמאות מן ה"זכויות" המגיעות לבעלי דין - על פי תורתנו הקדושה. [סעיף ב]: כל עוד שהבעל דין מציע בית דין - המעניקים לו "זכות", לעומת הבית דין - שהצד שכנגדו רוצה בהם - השוללים זאת ממנו, אי אפשר לכופו לרדן לפניהם. [סעיף ג]: ייתכן שאם לא נמצא בית דין שלם - המוכנים להעניק לבעל דין זכויותו המגיעים לו על פי תורתנו הקדושה - זולת דין יחיד, שיש לו הזכות; לכופ את צד שכנגדו - להתדיין אצלו.

חמשה עשר דוגמאות מן ה"זכויות" המגיעות לבעלי דין - על פי תוה"ק: **סעיף א.** [א], להתדיין אצל בית דין - המעניקים להבעלי דין הבחירה ל"דין תורה גמור", [ראה לקמן (סי' כ', וכ"ג)]. [ב], להתדיין אצל בית דין - שאינם מתנים (בשטר בירורין שבלשן הקודש, או בה"ארכיטרעישן" שבענגליש): שהדיינים יכולים לבסס את הפסק דין "ככל

העולה

[דיעות נחיצות לבעלי דין - מה"חובים" וה"זכויות" שיש להם ע"פ תוה"ק, לוקמ מספר "חוקת משפט" - ומופץ ע"י ביר"צ "שער המשפט", מעל: 425 9708 (845)]

[סימן יד] - כמה "דוגמאות" מ"זכויות" הבע"ד ו"דין קדימה" אצל הבתי דין [סעיפים א ג]

העולה על רוחם - בלי שום הגבלה (ליישרות או להלכה) כלל, [ראה (פי' כ', ס"ז)]. [ג], להתדיין אצל בית דין - שאינם מכריחים את הבעלי דין; לחתום על "ארביטרעישן" (בענגליש) - המבטל את כל כח התורני של התנאים שבשטר בירורין, [ראה (שס, ס"א)]. [ד], להתדיין אצל בית דין - המעניקים לבעלי דין את זכותם שיינתן להם "מהיכן דנתוני" בכתב, (וכל שכן שאינם שוללים זאת בפירוש בה"שטר בירורין), [ראה (פי' כ"א, ס"ד. ופי' ל', ס"ו)]. [ה], להתדיין אצל בית דין - שאינם מרשים לבעלי דין להביא שום "טוען" (אף לא פרטי) - מבלי הסכמת הצד שכנגד, וכל שכן שאינם מרשים בבית דינם כלל - הנך "טוענים מקצועיים" - המטילים "פסול" גמור בכל מהלך ההתדיינות, [וכדלקמן (פי' כ"ז, סעיפים א' וז)]. [ו], להתדיין אצל בית דין - ש"הרכב" הדיינים הוא כדינא וביושר, [ראה לקמן (פי' כ"ט, ס"א)]. [ז], להתדיין אצל בית דין - המקפידים; שמספר הבעלי דין של שני הצדדים - יהיה שווה, [ראה (שס, ס"ז)]. [ח], להתדיין בפני בית דין - המרדקין לשמוע מקודם הטענות מפי הבעלי דין עצמם, [ראה (שס, ס"ג. ופי' כ"ז, סוס"ג)]. [ט], להתדיין אצל בית דין - העושים "דרישה וחקירה" כתפקידם - בכדי לתפוס את הרמאי ברמאותו, [ראה (פי' כ"ט, ס"ד)]. [י], להתדיין אצל בית דין - שאינם מניחים הבעלי דין לצאת באמצע הטענות, [ראה (שס, ס"ט)]. [יא], להתדיין אצל בית דין - שאינם מייצרים "חיוב שבועה מרומה" על הנתבע - בכדי ללחוץ עליו ל"התפשר", [ראה (שס, ס"ז. ופי' כ"ד, ס"א)]. [יב], להתדיין אצל בית דין - המקיימים תפקידם; לחזור ולשנן לפני הבעלי דין את טענותיהם, [ראה (פי' כ"ט, ס"ז)]. [יג], להתדיין אצל בית דין - שאינם מחייבים הבעלי דין לקבל על עצמם (בשטר בירורין) "פסק דין מוטעת", [וכדלקמן (פי' כ"א, ס"א. ופי' ל"א)]. [יד], להתדיין אצל בית דין - שאינם שוללים (בהשטר בירורין) - הזכות מבתי דין (או תלמידי חכמים) אחרים; לעיין בהפסק דין ולברוק אם "טעו", [ראה (פי' כ"א, ס"ז. ופי' ל"א)]. [טו], להתדיין אצל בית דין - שאינם מעניקים לעצמם (בהשטר בירורין) הזכות הבלעדית - "להחליט" מרצונם; אם לחזור מפסק דין מוטעת - או לא, [ראה (שס, ס"ג)].

כל שהבע"ד מציע בית דין - המעניקים לו "זכות" - לעומת השוללים ממנו, א"א לכופו לדון לפניהם: **סעיף ב.** בכל אלה ובכיוצא בזה, יש לאותה בית דין המעניקים להבעלי דין - יותר מזכויותיהם המגיעים להם על פי הלכה - "דין קדימה" על השוללים. וחם ושלוש - להכריח בעל דין להתדיין בשלילת זכותיו שעל פי הלכה - על ידי איום ב"עיקול" או ב"סירוב" או ב"היתר ערכאות" - מה שאין להם שום תוקף להלכה, [ראה לקמן (פי' ל"ג, סעיפים ז' וי)].

בדליכא בי"ד המעניק להבעלי דין הזכות - זולת דיין יחיד, ייתכן שיש בכח; לכופו צד הב' לדון אצלו: **סעיף ג.** ומסתברא, דכל בעל דין (אף תובע, וכל שכן נתבע) - שממאן מלוותר על אחד מזכויותיו הללו - המגיעים לו על פי דין, ואינו מוצא בית דין של שלשה המוכנים להעניקם לו - רק "דיין יחיד" בלבד, שיש בכוחו להכריח על צד השני להתדיין אצלו.

משפטים פרק רביעי - זבל"א ["בוררות"] **כהלכתם** כא
[סימן יד] - מהו "בוררות" - והייקרות הגדול השורר בזה - [סעיפים א ב]

פ ר ק ר ב י ע י

ה"בוררות" [זבל"א - "זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד"]
וגדר כח ה"כפייה" על זה - לאור ההלכה

וכו שלשה סימנים: (מ"ו - י"ז)

[סימן מו]: מהו "בוררות" - והייקרות הגדול השורר בזה. [סימן מז]: שאין בכח ה"תובע" לכופ "בוררות" - אפילו הכשירה בתכלית - על ה"נתבע". [סימן יז]: ה"בוררות" שבזמנינו ה"פסולה" בתכלית - אין בכח שום בעל דין (ואפילו "נתבע") - לכופה על צד השני.

סימן מז

מהו "בוררות" - והייקרות הגדול השורר בזה

וכו חמשה סעיפים:

[סעיף א]: מהו "בוררות". [סעיף ב]: ה"ייקרות" הגדול והנורא השורר בזה. [סעיף ג]: ה"כל תשחית" ד"גופא" וד"ממונא" שיש בזה. [סעיף ד]: הפוסקים שרעשו על גנות ופחיתות ה"בוררות". [סעיף ה]: ה"התבוננות" שעל הבעלי דין - טרם שיורדים להסתבך בפח יקוש הזה.

מהו "בוררות":

סעיף א. "זבל"א" - (מה שקוראין "בוררות") - היינו: שאין הולכים לכו"ד רגיל הקאי וקיים, אלא שכל אחד מן הבעלי דין בורר לעצמו דיין אחד - מי שיהפך בזכותו, והם בוררים דיין שלישי (הנקרא "שליש") - שיכריע ביניהם, [עיין מור וש"ע (סי' ג', ס"א. וסי' י"ג, ס"א)].

ה"ייקרות" הגדול והנורא - השורר בזה:

סעיף ב. מחיר ההתדינות באופן זה עולה ב"ייקרות" גדול ומוגזם מאוד, [כהיום: מאתיים וחמישים דולר לשעה לכל "נברר" - וגם לה"שליש", שזהו בערך אלף ומאתיים וחמישים דולר לשעה - לשני הצדדים ביחד! (כולל מחיר הטוענים), ו"בוררות" רגיל - עולה בין עשרים ולארבעים אלף דולר!], וידועים מקרים - שה"בוררות" עלתה למאות אלפים דולר!], והפסק דין היתה "פשרה" פשוטה - מה ששלשה "רועי בקר" היו יכולים להוציא בשעה קלה]. ובהמשכת זמן - בין שלשה חדשים ולשנה - ויותר.

ה"בל

[סימן טו] - מהו "בוררות" - והייקרות הגדול השורר בזה - [סעיפים ג - ה]

ה"בל תשחית" ד"גופא" וד"ממונא" - שיש בזה:
סעיף ג. וממילא (אף כשהבעלי דין מסכימים לזה) - עליהם לדעת; שזהו בזבוז ואיבוד ממון ישראל - בלי שום תועלת ממשי - האסור מכח לתא ד"בל תשחית", בין ד"גופא" - [ראה ויען יוסף (או"ח ח"ג, סי' שכ"ח); אך שבעל דין נחלה ומת - מתוך צער ועגמת נפש שנגרם לו מן ה"בוררות"], ובין ד"ממונא" - וכנ"ל (ס"ז).

הפוסקים שרעשו על גנות ופחיתות ה"בוררות":
סעיף ד. ובגנות ופחיתות ה"בוררות" - איך שמצדדים לאותו בעל דין ששוכרם - שלא ביושר ושלא כדינא, עיין: מהר"ם אלשיך (סי' ע"ג), חכמת שלמה (קועטש, סי' כ"ג-ד) - [שכתב; שב"בוררות" - ודאי אין חיובין לציית להפסק דין - בלי "מהיכן דנתוני"], אפרקסתא דעניא (ח"ד, קונ' "שמוע זין אחיכס" אות מ"ו), תשובות והנהגות (ח"ב, סי' תרל"ט), עי"ש. [וכ"ז - הוא בנוסף לדברי הפוסקים שיובאו לקמן (סי' י"ז), עי"ש].

ה"התבוננות" שעל הבעלי דין - מרם שמסתבכים בפח הזה:
סעיף ה. אשר על כן - מוטל על הבעלי דין להתבונן היטב - מרם שמסתבכים בזה; אם כדאי לבזבוז "הון רב" - בצירוף "ביטול מלאכה ומסחר" ו"זמן יקר" ו"עגמת נפש", והכל רק בשביל "דמיון" בעלמא - מה שהמייעצים (שברוב פעמים הם בתוך ה"ליין" והם "נוגעים בדבר" שעסק זה יגדל ויפריח) משיאים לו; שבאופן זה - בטוח נצחוננו יותר, מה שבאמת - אין שום בסיס ויסוד לדבריהם בזה כלל.

סימן טז

שהתובע - אין בכוחו לכופ "בוררות" - על הנתבע

אפילו כשהיא כשירה בתכלית - וגם אינו עולה ביוקר מן בי"ד רגיל

וכו שני סעיפים:

[סעיף א]: שלשה שימות בהנוגע לכפייה על "בוררות" - מי מהבעלי דין גובר בזה - התובע או הנתבע.
 [סעיף ב]: הסיכום - דדעת רוב מגני ובנין של הפוסקים; שאין בכח התובע לכופ "בוררות" על הנתבע.

שלשה שימות בהנוגע לכפייה על "בוררות" - ומי מהבעלי דין גובר בזה - התובע או הנתבע:
סעיף א. אם אחד מן הבעלי דין - מתעקש עצמו על "בוררות", אפילו הכשירה בתכלית - ושאינה עולה ביוקר מן בית דין רגיל. מצינו בזה שלשה שימות - בהנוגע כח ה"כפייה" לבוררות - בדליכא בית דין קבוע בעיר, ומי מן הבעלי דין גובר בזה - ה"תובע" או ה"נתבע": [שיטה א]: דכח שניהם שוה בזה - לענין ה"מיאון"; שכל אחד מהם יכול למאן - מלהתדיין בבוררות. דכן משמע מדברי הרמ"א (נשומ"ט, סי' ק"ד) - שכתב בזה הלשון; "אבל נראה דאין יכול לכופו בזה - כי אין כופין לעמוד לפני זה בורר" עכ"ל, (ומשמע; דכן הוא אפילו בדליכא בית דין קבוע בעיר - ודלא כמש"כ בהגהותיו על השו"ע (סי' ג', ס"א), עי"ש). וכן כתב גם התשב"ץ (ח"א, סי' ק"ס, סוד"ס ואחר) - וזה לשונו; "לא מסתבר שיהא יכול שום דיין לכופ לבעלי

[סימן טז] - אין בכח התובע לכופ בוררות (אף כשירה וזול) על הנתבע - [סעיפים א - ב]

דינים לברור להם דיינים - דזה בורר וזה בורר - משמע [רק]: אם נתרצו שניהם בכך, וכן נראה דעת הרמב"ם ז"ל (סנהדרין פ"ז, ס"א) - שכתב וכו', אבל אם שניהם מעכבין - ואפילו האחד - אין לכופ אותם, עכ"ל. וכן משמע בדעת המהר"ם אלשיך (סי' קכ"ט) - שכתב: דא"א לדון נתבע הממאן בבוררות - כ"סרבין, עיי"ש. וכן כתב גם העבודת הגרשוני (סי' מ"ז) מדעת עצמו - וגם מעיד; שכן ראה גם ב"פסק" שיצא מפי המהר"ם [מלוכלין], ובבן פורת (לסג"י ענגל, ח"ג, סי' י') הביא דבריו - וסיים עלה; שכן הוא "מעשים בכל יום, דאם אין בית דין קבוע בעיר - מוציאים את הנתבע לבית דין הסמוך - ולא לזבל"א", עיי"ש. הרי דאף כשאין בית דין בעיר - ויצטרכו לילך למקום אחר - גם כן עדיפא מזבל"א, וכל שכן כשאכן נמצא בתי דין אחרים (שאינם קבועין) בעיר. [שיטת ב]: סבירא להו - להיפך, דבדליכא בית דין קבוע בעיר - אז כח שניהם שוה - לענין; שכל אחד מהם יכול "להכריח" בוררות על הצד השני. דכן כתב בערוה"ש (סי' י"ג, ס"א. וסי' י"ד, ס"ז), וכן הוא משמעות לשונו של אג"מ (מ"מ ח"ג, סי' ג'), עיי"ש. [אולם, אף לשיטתם - זהו דוקא בתנאי כפול; שה"בוררות" תהיה כשירה בתכלית - ושלא תהיה ביוקר מן בית דין רגיל, אבל כשיש בה אחד מן ה"פסלות" - כגון; שהנבררים שומעים הטענות של צידם מרם הדין תורה (וכנהוג כהיום) - או שמחיר ה"בוררות" עולה פי כמה מן בית דין רגיל, אז גם הם מודים; דנצרך לזה "הסכמת" צד השני להתדיין כך - וכמו שכתב הערוה"ש (סי' י"ג, ס"ד) - דלא מהני להתדיין באופן זה רק מטעם "קיבלו עליהו" - (וכדהסביר דבריו בשבט הלוי (ח"מ, סי' ע"ג), וכעין זה כתב האג"מ (מ"מ ח"ג, סי' ז') - לענין; שאין הבעל דין יכול לכופ הוצאות יתירות על צד השני עיי"ש, וכל שכן לפי היקרות הגדול שיש בזה כהיום וכנ"ל (ס"א, וז"פ). [שיטת ג]: דלעולם גובר יד ה"נתבע" על התובע - לענין "שלא יוכל להכריח" עליו בוררות. עיי' מהרשד"ם (מ"מ, סי' ז') - שכתב בפירושו; דעד כדי כך גדלה כח "בחירת" הבית דין להנתבע - שיכול למאן אף ב"בוררות" - ולהצביע ולומר דדוקא אצל בית דין פלוני הוא מוכן להתדיין, עיי"ש. [ומשמע מלשונו קצת - דלהיפך; הנתבע על התובע - אכן יכול להכריח בוררות, (אבל כמובן; רק הכשירה בתכלית), וז"פ].

הסיכום - שלדעת רוב מנין ובנין של הפוסקים - אתיא; שאין בכח התובע לכופ "בוררות" על הנתבע; **סעיף ב.** ונמצינו, לדעת רוב מנין ובנין של הפוסקים, אי אפשר להתובע לכופ בוררות על הנתבע - אפילו בדליכא בית דין קבוע בעיר, דכן אתיא לשיטות; מהרשד"ם, רמ"א, תשב"ץ, מהר"ם אלשיך, מהר"ם מלוכלין, עבודת הגרשוני, בן פורת - לעומת הערוה"ש והאג"מ - [שגם הם מודים על כל פנים; דבלי הסכמת הצד השני אין רשאים לשמוע הטענות מצד אחד - וגם שאי אפשר לכופ עליו הוצאות גדולות על ידי זה, וכנ"ל (ס"א)]. **ואם כן - לפי הידוע מהפוסקים; שה"נתבע" יש לו דין "מוחזק" - וכנ"ל (סי' ה', סוס"א, וסי' ז', ס"ג), הרי נמצינו - דאפילו אם לו היה דעת רוב הפוסקים; שיכולים לכופ עליו בוררות, ורק המיעוט היה סבירא להו - שאין יכולים, גם כן אכתי היה הנתבע יכול לומר; ד"קים ליה" כהנך מיעוט הפוסקים וכידוע. וכל שכן וקל וחומר לפי האמת - דרוב הפוסקים סבירא להו - דאין יכולים לכופ עליו בוררות; בודאי הדבר פשוט כביעותא בכותחא - דהכי קיימא לן כדעת רוב הפוסקים - השוללים מן התובע הזכות לכופ זבל"א על הנתבע, ואין אנו זקוקים ל"קים ליי" כלל.**

סימן יז

שה"פסלנות" הרבים - מה שיש בה"בוררות" שבזמנינו - שולל

כל זכות מן הבעלי דין (ואף מנתבע); לכופה על הצד השני

וכו שבעה סעיפים:

[סעיף א]: ה"פסול" - ד"שמיעת הטענות שלא בפני בעל דין חבירו". [סעיף ב]: ה"פסול" - ד"שוחד" היות שכל בעל דין משלם רק לה"נברר" שלו. [סעיף ג]: ה"פסול" - דנמילת הרבה יותר מגדר "שכר במילה" המותרת - שדינם במילה ע"ז. [סעיף ד]: ה"פסול" - ד"חמס" שעל ידי גילת ואיבוד הזמן. [סעיף ה]: ה"פסלנות" השונים - שצעקו עליה גדולי הפוסקים. [סעיף ו]: ששה מעמים - שה"לימוד זכות" שנמצא בפוסקים להכשיר ה"בוררות" - לא שייך בזמנינו, ובעיקר - ה"לחץ" הגדול שעל ה"שליש"; להטות הדין לצד אותו ה"בורר" - שמביא לו יותר נידונים. [סעיף ז]: סיכום העולה - בהנוגע להלכה ל"בוררות" שבימינו.

ה"פסול" - ד"שמיעת הטענות שלא בפני בעל דין חבירו":

סעיף א. כל האמור לעיל (סי' ט"ז) בייפוי כח הנתבע למאן מלהתדיין ב"בוררות" - הוא אפילו ב"בוררות" שבימי קדם - שהיתה כשירה בתכלית. אבל "בוררות" שבזמנינו - כבר כתבו הפוסקים: שאי אפשר לשום בעל דין לכופה על צד השני בשום אופן - ואפילו נתבע על תובע, מכיון שה"בוררות" דכהיום מליאה עם הרבה מיני "פסלנות" - ואלו הם: ראשית - מכח הפסול; שהנבררים שומעין הטענות מבעל דינם - שלא בפני בעל דין השני, [עי' ראנ"ח (ח"א, סי' ד'), פנמ"א (ח"ג, סי' קנ"ט) - הובא בפת"ש (סי' י"ג, סק"ג), אור נעלם (סי' מ"ג) - בשם הבנסת יחזקאל, תומים (אוריס סי' י"ז, סקי"ד) - מה שצעקו על זה, ועיין ברכ"י (שס, אות ח) - שהביא מוזה"ק (פ' וישב) דאיסור זה חמור כ"עבודה זרה" רח"ל - דאיתא שם בזה הלשון: דהוי "כמקבל עליה טעווא אחרא למהימנותא", עי"ש].

ה"פסול" - ד"שוחד" היות שכל בעל דין משלם רק לה"נברר" שלו:

סעיף ב. ושנית - מכח הפסול ד"שוחד", דהרי כל אחד מהנבררין מקבל הון רב הנוכר לעיל (סי' ט"ז, ס"ג) - רק מן בעל דין שלו, [עיין פנים מאירות (הג"ל ס"א); דיש בזה משום "שוחד גמור" - מה שבכח הבעל דין להוציאה מידם בדיונים, וע"ע מנחת סולת (מנח"ע ע"ד), מה שצעק על זה].

ה"פסול" - דנמילת הרבה יותר מגדר "שכר במילה" המותרת - שדינם במילה עי"ז:

סעיף ג. ושלישית - מכח הפסול; שנוטלין הרבה יותר מ"שכר במילה" המותרת - מה שחז"ל גזרו בכל כי האי גוונא; ש"דיניהם בטילין", [וכנ"ל (סי' י"א, ס"א)], שעל פי זה - פסק באבן ישראל (להגר"י פישער ז"ל, ח"ת, סי' ז') - להלכה ולמעשה, דדייני "בוררות" - אין להם הדין של "דיינים" כלל - ועד כדי כך; ש"כתב סירוב" שלהם אינו כלום - ואין צריך להתחשב

[סימן יז] - שה"בוררות" שבימינו "פסולה" וא"א לכופה על הצד שכנגד - [סעיפים ג - ו]

עמה כלל! [וזהו אפי' כשהבעלי דין קיבלם עליהם ב"קנין" או בחתימת ש"טר בירורין" כנהוג - כיון דשום "קבלה" לא מהני לבטל "גזירתם" ו"קנסם" של חז"ל; ש"דיניהם בטלים", עיי"ש].

ה"פסול" - ד"חמס" שעל ידי גזילת ואיבוד הזמן:

סעיף ד. ורביעית - מכח הפסול; ד"גזולות" - שעל ידי "איחורים" ו"הפסקות" ו"שיחות שלא מן הענין", [עיינן טור וש"ע (סי' ז', ס"י)], דהרי הבעלי דין - אינם מוחלים בשום אופן על זמנם ה"יקר" כל כך - שהולך לממיון על ידי זה, אלא ששותקים על זה - מייראתם מן הדיינים שלא יינקמו בהם; בהוצאת פסק דין לרעתם.

ה"פסולות" השונים - שצעקו עליה גדולי הפוסקים:

סעיף ה. וחמישית - מכח כמה פסולים אחרים - שבמהלך ה"בוררות" שבזמנינו - מה שצעקו והרעישו על זה גדולי זמנינו, [עי' באר משה (מ"ד, סי' קמ"ח, ומ"ה נקדמה, ושם סי' ק"ע), שבט הלוי (מ"ז, סי' ר"ג, ומ"ח, סימנים ט', ו"ט, ו"ז, ו"ח, סי' רפ"ה), חיי הלוי (מ"ד, סי' ל"ד)], ועי' להורות נתן (מ"ז, סי' ק"כ); דיש לדון מקודם אצל בית דין רגיל [שעל פי בחירת הנתבע, וכנ"ל (סי' ז')] - על זה גופא; אם המצב אכן דורש באמת זבל"א.

ששה טעמים - שה"לימוד זכות" שנמצא בפוסקים להכשיר ה"בוררות" - לא שייך ב"בוררות" שבזמנינו:

סעיף ו. והאומנם, שבערוה"ש (סי' י"ג, ד"ד) - וכן במנחת סולת (הג"ל ס"ג) [שכתב בן גם בשם המהרש"ם] - המליצו על פסול הא' הנ"ל; דכיון שנוהגין בן - הוי ליה כ"קיבלו

עליהו" לדון בפני "פסולים" - מה דקיימא לן בפור וש"ע (סי' כ"ג, ס"א); דמהני - ודינם דין.

ובן, מה שהמליץ על זה במנחת סולת (הג"ל); דעל ה"שליש" מיהא ליכא פסול זה - וממילא יש

על כל פנים "דיין יחיד" שהוא "כשר". ברם ששה תשובות - יש בדבר: ראשית, דתינח

כששניהם "מסכימים" על זאת, אבל אם אחד מהם ממאן בזה - בודאי דאי אפשר לכופו

להתדיין ב"פסולים" - או ב"דיין יחיד", [וכן פסקו להדיא להלכה - בבן פורת (מ"ג, סי' י').

ושבט הלוי (מ"ח, סי' ט"ג). וכן הבין בפשיטות גם בחשב האפור (מ"ג, סי' י'); דבכל מילתא דהוי

ליה משום "קיבלו עליהו" - בעינן על זה - "הסכמת" הצד שכנגד. וכעין זה כתב גם בויען

דוד (מ"ג, סי' ק"ז, אותיות א' וז); דאי אפשר להכריח על דבר שהוא משום "קיבלו עליהו",

עיי"ש. ואף יותר מזה כתב החזו"א (מו"מ, סי' ד', אות ח); דלא מקרי "הסכמה" בכי האי גוונא -

רק כש"מודיעים" לו בפירושו; שבכוחו למאן בזה - ועם כל זה הוא מסכים לוותר, עיי"ש].

שנית, דתינח על ה"פסולים"; א' - ג' הנ"ל (ס"א - ג), אבל על פסול הד'; ד"גזילת הזמן" הנ"ל

(ס"ד) - מאי איכא למימר, [עי' ערוה"ש (סי' ז', ס"ב), ושבות יעקב (מ"א, סי' קל"ז); דייטכן דעל

פסול ד"רשע דחמס" - לא מהני קבלה, עיי"ש]. שלישית, דלפי דברי האבן ישראל הנ"ל

(ס"ג) - הרי לא מהני שום "קבלה" - לבטל "קנסם" ו"גזירתם" של חז"ל; ש"דיניהם בטלים",

ופשיטא דאי אפשר לכופו על אדם - להניח מעותיו על קרן הצבי; להתדיין בהוצאה מרובה

כל כך - בו בזמן שאין הבעלי דין חייבין מדינא לציית להפסק דין כלל!; [ולהסתמך רק על

כח הכפייה (דשלא כדינא) - שעל ידי ה"ערכאות" - האם לכזאת "בית דין" ייקרא]. רביעית,

דכהיום - שגם ה"שליש" נוטל שכר המוגזם - כמו הנבררים, [שונה מימי קדם; שהרב של

העיר היה השליש בכל פעם - כמבואר באור נעלם הנ"ל (ס"א) - ולא נטל כלום], אם כן הרי

[סימן יז] - שה"בוררות" שבימינו "פסולה" וא"א לכופה על הצד שכנגד - [סעיפים ו - ז]

שוב נפל בבירא - גם הלימוד זכות השני הנ"ל (ד"ס וכן); דה"שליש" מיהא - הוא כשר, דהרי גם עליו - יש על כל פנים ה"פסולים"; דב' - ה' הנ"ל (ס"ז - ס'), מה שעל חלק מהם - לא מהני אף "קבלה" וכנ"ל (ד"ס שנית), ועל כל פנים - זה מיהא ברור; דלא שייך לכופה על זה וכנ"ל (ד"ס ראשית). חמישית, דכל שכן וקל וחומר - כשהפסול ד"שוחד" - שייכא כהיום על ה"שליש" - עוד ביתר שאת וביתר עז, דהרי פרנסתו תלויה בידם של ה"נבררים": על ידי הסכמתם או מיאונם - לבחור בו (להבא) כ"שליש", ובודאי שדעתו נשפע מאותו מהם - שמביא (או שיכול להביא) לו יותר גידונים ("קעי'ס'עס'), [ועל כל פנים שייך בזה החשש; ד"מסתתמן מענותיו" - כדלקמן (ס' כ"ז, ס"ח, אומיות ד' ס').] ושישית - והוא עיקר גדול, דאף לולא שהיה בזה שום "פסלנות" כלל - גם כן פשוט; דאין בכח שום בעל דין - לכופה "הוצאות מיותרות" על הצד שכנגדו, [וכנ"ל (ס' י"ג), ומה שכתב המנח"י (ח"ג, ס' קל"א); שדיינים "לא נחשדו" - ליקח יותר מן המותר, פשוט להמעיין שם; דלא מיירי מ"ייקרות" המוגזם - כהיום פה - וכמו שכתבו האבן ישראל והבאר משה הנ"ל (ס"ג וס').]

סיכום העולה - בהנוגע להלכה ל"בוררות" שבימינו:
סעיף ז. העולה מכל המקובץ בסימן זה - לענין כח הכפייה על "בוררות": [א], דבזה מיהא כולי עלמא מודים - בלי שום חולק; דעל אופן ה"בוררות" דכהיום - אי אפשר להכריח עליה כלל. [ולאחרונה (תמוז תשס"ז) יצא "קול קורא" עם ארבעים חתימות מגדולי דורנו שליט"א; "לפסול" כליל את כל מהלך ה"בוררות" שבימינו - מכח שנים עשר טעמים, (ונשלח בחנם לכל דורש), [ודלא כספר מאז"צ (ח"ב, חו"מ ס' א' וז', וח"ג, ס' א' - ג') - שמתעלם עצמו מכל זה, ודן בזה - כאילו שהיה המדובר מן "בוררות" שבימי חכמי התלמוד - וכמו שהארכנו במקום אחר על כל דבריו]. וכתבו שם, ש"נתובע" המעקש עצמו על "בוררות" (נגד הסכמת הנתבע) - אין נזקקין לו, דאין בכחו - לכופה על הנתבע; להתדיין עמו - באופן ה"פסול" לדינא. ולאידך גיסא, "נתבע" - המשיב על הזמנת בית דין; שאינו מוכן להתדיין רק ב"בוררות" בלבד - (נגד הסכמת הנתבע), הוי ליה "סרבן" גמור - וכמי שאומר; שאינו מוכן להתדיין - רק בפני בית דין פסולים. וממילא נמצינו, דכשאינם יכולים להשתוות על בית דין אחד - אז יד ה"נתבע" על העליונה; שיתדיינו אצל הבית דין (הרגיל) שבבחירתו - אף כשה"נתובע" אינו מרוצה בהם, וכנ"ל (ס' ז').] [ב], דלהכריח הבעל דין; לקיים פסק דין ד"בוררות" - על ידי "סירוב" או "אישור בערכאות" - הוי ליה "גזל" גמור, [מלבד עצם האיסור של "ערכאות" - וכדלקמן (ס' ז')]. [ג], ועל כל פנים - לפי הנ"ל (ס' ז'); יש להנתבע "זכות הבחירה" - גם על ה"שליש", וכן פסק בויען דוד (חו"מ, ס' ר"ט), עי"ש. [ד], וזה - מיהא ברור; דכל בעל דין יש לו הזכות לברור לעצמו "בורר" הגון (המדיין בחנם או בזול), מה שדבר זה ממילא יכריח - גם את צד השני; לעשות כמוהו - (כדי שהשפעתם על השליש תהיה שקולה), ואי אפשר לעכבו מזה בשום אופן.

פ ר ק ח מ י ש י

"שמרי בירורין" - ו"קבלת קניין" כוחה, והנחיצות להבין "מה" שחותמין ומתחייבים

ובו חמשה סימנים: (י"ח - כ"ב)

[סימן יח]: חתימת הבעלי דין על שטר בירורין - וטעמה, והנחיצות הגדול להבין היטב מה שכתוב שם. [סימן יט]: לפרש היטב "אופן ההתדיינות", וליזהר מ"לישנא דמשתמע לתרין אנפין". [סימן כ]: אותו בעל דין הרוצה לקרב הדיון יותר ל"דין תורה" - ידו על העליונה. [סימן כא]: ליזהר מקבלה על "ציות" לפסק דין "מוטעת" - ומוויתור מפורש על "מהיכן דנתוני". [סימן כב]: ליזהר מאוד שלא לחתום על "ארכיטרעישן אנרימענט" (ב"ענגליש") - זולת כשכתוב שם בדיוק כמו בשטר בירורין שבלשה"ק.

סימן יח

חתימת הבעלי דין על שטר בירורין - וטעמה והנחיצות הגדול - להבין היטב מה שכתוב שם

ובו ארבעה סעיפים:

[סעיף א]: שלשה מעמים על חתימת הבעלי דין - על "שמרי בירורין". [סעיף ב]: הנחיצות הגדול "להבין" מש"כ ב"שמרי בירורין" ולקרותה היטב וכמתון, ואם חתימה בלי הבנה מה שכתוב שם - מחייב הבעל דין. [סעיף ג]: אם יש "חוב" גמור לחתום שטר בירורין - בכל מקרה, או שיש יוצא מן הכלל. [סעיף ד]: הכלל הגדול: שאי אפשר לכוף בעל דין בשום אופן - שיחתום על ויתור מ"זכיותו" - המניעים לו על פי תוה"ק.

שלשה מעמים על חתימת הבעלי דין - על "שמרי בירורין":
סעיף א. המנהג, שבנוסף לה"קנין סודר" שעושים הבעלי דין מרם התחלת הדיון - על קבלתם לציית להפסק דין של דיינים הללו, חותמין על זה גם ב"שטר בירורין" (כמו ב"בוררות"). ויש בזה - משום שלשה ממרות: [א], מכיון דאין לנו כהיום בתי דינים קבועים - היכולים לדון בכפייה, על כן נותנים הבעלי דין בזה "ייפוי כח" להדיינים - שפסק דינם "יחייב" אותם לציית לה. [ב], דמכיון שישנם הרבה דרכים ב"אופני" ההתדיינות והפסק דין - דעל אדני "מה" שתהיה מבוססת - (וכמבואר בשטר בירורין הרצוף פה ששה דרכים שונים), על כן מפרשים הבעלי דין שם; דעל איזה "אופן התדיינות" - הם מקבלים על עצמם להתדיין - ולציית להפסק דין. [ג], בכדי שאם יסרב - הבעל דין שיצא חייב; מלקיים הפסק דין, שיוכלו לאשרה בערכאות - ולהכריחו לקיימה, (שבדיניהם נצרך לזה חתימת ידו של הבעל דין על "קבלה" זו).

כח משפטים פרק המישי - "שמרי בירורין" ו"קבלת קנין" כהלכתם

[סימן יח] - כוחה, והנחיצות להבין "מה" שחותמין ומתחייבים [סעיפים ב - ד]

הנחיצות "להבין" מש"כ ב"שמ"ב ולקרותה היטב, ואם חתימה בלי הבנה מש"כ שם - מחייב הבע"ד: **סעיף ב.** על כן, היות שיש תוקף גדול גם בדיניהם - [אף לשטר בירורין שבלשון הקודש - ואפילו כשאין חותמין על "ארביטרעישן" ב"ענגליש", וכדלקמן (סי' כ"ז)], ע"כ נחוץ מאוד; שטרם שיחתמו עליה הבעלי דין - שיקראו היטב מה שכתוב שם. ועצה טובה קא משמע לן; שיבקשו תופס מנוסח השטר בירורין - של אותו הבית דין שיתדיינו אצלם - כמה ימים מקודם (כי כל בית דין יש לה נוסח שונה), כדי שיוכלו לעיין בה במתינות - ויבינו היטב; "מה" שכתוב שם - ועל איזה "תנאים" ו"אופן התדיינות" שמחייבים עצמם. [וכאם ימאנו מלינתה לו - אות מובהק הוא; שיש שם "מה" שרוצים להסתיר ולכסות]. והאומנם, שחתימה שבחפזן על שטר בירורין - שמבלי יישוב הדעת וכידעיה ברורה את זכותיו להלכה - והשתלשלות נגיעתם של הדיינים - אין מחייב להלכה את החותם אפילו בצירוף קבלת קנין, וכמו שיוצא מדברי המהר"ם אלשיך (סוסי"ד) והמהרי"ץ (סי' רי"א, אד"ס אמנס), [וכן כתב מדעת עצמו הגה"צ מאונגוואר שליט"א בירחון שערי הלכות (גליון כ"ד)], וממילא, כל מה שמוציאין מבעל דין על פיה - הוי ליה "גזילה" ביד הדיינים והבעל דין שכנגדו, מכל מקום מוטב להשתמר - מלהסתבך אחר כך בבעיות חוקיים.

אם "חייב" נמור לחתום שטר בירורין בכל מקרה - או שיש יוצא מן הכלל, ושלא לחתום על זמן בלתי מוגבל: **סעיף ג.** במקרה שיש לבעל דין - טעם הגון; שלא לחתום על שטר בירורין, (וכגון, שהדיין הוא על דבר שרוצה להעלים מן השלטון - ושלא יוכל הצד שכנגדו להראותה בעש"ג שלא ביושר), אז יש לו הזכות - למאן מלחתום כלל על שטר בירורין, [עי' ויען דוד (חוי"מ. סי' ר"ח); דאין להכריח הבעלי דין לחתום על שטר בירורין כלל - דסגי שיעשו ה"קבלת קנין" לפני עדים, וכל שכן בנידון דידן]. אמנם, מדבר זה - יזהר על כל פנים כל בעל דין; שלא יחתום - שתוקף השטר בירורין - הוא על "זמן בלתי מוגבל".

הכלל הנדון; שאי אפשר לכופ בעל דין בשום אופן - שיחתום על וויתור מ"זכויותיו" - המגיעים לו על פי תוה"ק: **סעיף ד.** כלל גדול הוא; דבשום אופן אי אפשר לכופ על בעל דין - לחתום על "תנאים" (שבגלוי ו"בסתר") - המקפחים אותו מ"זכויותיו" המגיעים לו על פי תורתנו הקדושה. ועל כן נכון להשתמש - בנוסח שטר בירורין הרצוף פה - שעובד מחדש ונתאשרה מגדולי הרבנים; כ"מבוסס על ההלכה והיישרות להבעלי דין (ולהדיינים) - שלא יקופחו מזכויותם". ובמקרה שצריכין לחתום על נוסח אחר, אם אינם רוצין להיות מן ה"צועקין לשעבר - שאינם נעניין", עליהם לבדוק "טרם חתימתם" - על הפרטים שלפנינו (סימני: י"ט - כ"ז).

סימן יט

לפרש היטב "אופן" ההתדיינות וליזהר מ"לישנא דמשתמע לתרין אנפין"

ובו שלשה סעיפים:

[סעיף א]: להבהיר היטב - אם רוצין ב"דין גמור" - או ב"פשרה". [סעיף ב]: אם רוצין ב"פשרה" - להבהיר היטב; איזה "אופן" דפשרה. [סעיף ג]: להבהיר הלשון - שלא תוכל להתפרש כ"תיווך" ("ארביטרעישן") בעלמא - וזלת כשבאמת רוצין בכך.

להבהיר היטב - אם רוצין ב"דין גמור" - או ב"פשרה":
סעיף א. צריכין לפרש - אם רוצין ב"דין תורה גמור" דוקא - או ב"פשרה" דוקא, [ראה לקמן (סי' כ"ד, ס"א), דמשום חשש "חיוב שבועה" (אמיתו) - אין כדאי לחתום מיד בשטר בירורין על "פשרה" - הפותח פתח לכל מיני רמאות, עיי"ש]. דנוסח הרגיל: ד"בין לדין ובין לפשר" - פירושה: שמניחים הבחירה וההחלטה (באיזה מב' האופנים לדונם) ביד ה"דיינים" - ולא ביד עצמם - (וכאופן ה' שבשטר בירורין הרצוף פה). [ועל אף שבדברי ריבות (סי' כ"ח), ומהרשד"ם (מו"מ, סי' ח') - כתבו להלכה; דאפילו אם בשטר בירורין כתוב; שמקבלים עליהם בין "דין" - ובין "פשר", מכל מקום - אם הבעל דין טוען; ש"בעל פה" התנה - להתדיין דוקא ב"דין גמור" - הוא נאמן, מכל מקום מוטב להזהר מלהתחרט, ועי' בדברי חיים (מו"מ ח"א, סי' ח' וט').].

אם רוצין ב"פשרה" - נחויך מאוד להבהיר הדק היטב; איזה "אופן" דפשרה:
סעיף ב. אם רוצין ב"פשרה" - שבהתאם לדין תורה, אז לא די לכתוב "פשרה" סתם - או אפילו "פשר קרוב לדין" - מבלי לפרש בדיוק הכוונה "איך", כי התיאור ד"פשרה" - יכולה להתפרש; ל"תיווך שעל פי השכל האנושי" - שאינה קשורה לדין תורה כלל - [ארביטרעישן] בעלמא - וכאופן החמישי שבשטר בירורין הרצוף פה]. ובן התיאור ד"פשר קרוב לדין" - יכולה להתפרש; ל"תיווך על פי השכל - בתיבול הלכתי קצת" [וכאופן הרביעי שבשטר בירורין הרצוף פה]. על כן, אם רוצין - שהפשרה יהיה תלויה בהתאם לדין תורה, [ובגון ב"פשרה" - בויתור "חצי" הזכייה שעל פי דין, או ב"פשרה קרוב לדין" - בויתור "שליש" מן הזכייה שעל פי דין - וכמו שכתבו השב"י (מ"ג, סי' קמ"ט, ומ"ג, סי' קפ"ג), וחת"ס (מיו"ד, סי' רל"ט, ומאס"ע, סי' קי"ז), ומנח"י (מ"ג, סי' ע"ו, אות ח', ומ"ט, סי' קל"ג), עיי"ש. ולאפוקי כשהדין הוא על "גזילה" - דאז אסור לעשות שום "פשר" כלל - וכמו שכתב בדברי מלביאל (מ"ג, סי' קל"ג); דזהו בכלל "בוצע ברך - נאץ ה'", עיי"ש], אז צריכין לפרש זאת בבירורות.

להבהיר הלשון - שלא תוכל להתפרש כ"תיווך" ("ארביטרעישן") בעלמא - וזלת כשאכן רוצין בכך:
סעיף ג. ובן הלשון הנפוץ; הן לדין והן לפשר - "כפי חוות דעת וראות עיניהם" (של הדיינים), סיום הלשון (ד"כפי חו"ד" וכו') - יכולה להתפרש כ"אופן חדש ונוסף"

משפטים פרק המישי - "שמרי בירורין" ו"קבלת קנין" כהלכתם

[סימן יט] - לפרש היטב "אופן" הדיון, וליזהר מלשון המשמע לתרין אנפין [סעיף ג]

שבפני עצמה: שהבית דין יוכלו לדונם - "ככל העולה על רוחם" - בלי שום הגבלה כלל [וכדלקמן (סי' כ"ג, ס"ז)], (אופן שלא נמצא כלל בשטר בירורין הרצוף פה), ולא רק; כנתינת ייפוי "כח הבחירה" להבית דין - בין שני האופנים ("דין" ו"פשר") שלפני זה, והבן. על כן - נחוץ מאוד; לפרש הכל בבירור, כדי שלא תוכל להתפרש - שלא כהסכמת הבעלי דין.

סימן כ

אותו בעל דין הרוצה לקרב את הדיון יותר ל"דין" - ידו על העליונה

ובו סעיף אחד:

סעיף א. כשיש חילוקי דיעות בין הבעלי דין; דבאיזה "אופן" - מששה אופנים דהתדיינות שבשטר בירורין הרצוף פה - להתדיין, אז לעולם יד אותו הבעל דין - שרוצה לקרב הדיון יותר ל"דין גמור" - על העליונה, (והיינו לפי סדר האופנים כפי שמנויים בשטר בירורין הרצוף פה), כיון שאין בכוחנו לכוף על בעל דין - "שיוותר" ממה שמגיע לו על פי דין, [ראה לקמן (סי' כ"ג, ס"א), עי"ש].

סימן כא

ליזהר מקבלה על "ציות" לפסק דין "מוטעת"

ומוותור מפורש על "מהיכן דנתני"

ובו ארבעה סעיפים:

[סעיף א]: הנוסח הנכון - לפטור את הדיינים מאחריות שעל "טעות" אמיתי. [סעיף ב]: ליזהר מקבלה; שלא יוכל שום בית דין - לומר שטעו. [סעיף ג]: ליזהר מקבלה; לתלות החיוב לחזור מפסק דין מוטעת - ב"רצון" הדיינים. [סעיף ד]: ליזהר מוותור מפורש; על "מהיכן דנתני".

הנוסח הנכון - לפטור את הדיינים מאחריות שעל "טעות" אמיתי:
סעיף א. על הבעלי דין להיזהר מאוד - שלא לחייב עצמם; "לציית" לפסק דין "מוטעת", [דיש במשמעות לשון זה; אף אם הטעות הגיע לידיעתם של הדיינים - ואפילו "טרם" ביצוע הפסק דין, עי' חזו"א (פנסדרין סי' ט"ז, אות י"ג, ד"ס ע"ד) שאסור לעשות כן, עי"ש]. ובנוסח קבלת טעות בשטר בירורין הרצוף פה (ד"ס ו"א), מוגנים הדיינים היטב ודי הצורך - בין מדיני אדם ובין מדיני שמים - במקרה של "טעות" אמיתי (שבשגנה ובלא יודעין), [וכצוואת החו"ד בספרו נחלת יעקב (ע"מ)], וכל המשנה מלשון זה - מאבד בידיים את זכותו ליושר וצדק.

משפטים פרק המישי - "שמרי בירורין" ו"קבלת קנין" **בהלכתם** לא
[סימן כא] לזוהר מלקבל ל"ציית" לפס"ד מוטעת, ומוותר על "מהיבן דנתני" [סעיפים ב ד

לזוהר מקבלה; שלא יוכל שום בית דין - לומר שמעו:
סעיף ב. אין נכון שיקבלו הבעלי דין בפירושי; שלא יוכל שום בית דין לומר שמעו. [ועל
אף שהחומש השני (סי' ס') והסמיכה לחיים (סי' ט') - פסקו; דאין שום ממש בקבלה
כזו, (משום דלא מהני קבלה על "מעוה ידועה"), ואדרבה; חיובא רמיא על כל תלמיד חכם
להודיעם שמעו - וחייבים לחזור מן הפסק דין, מכל מקום מוטב להזוהר מלהתחרט].

לזוהר מקבלה; לתלות הברירה לקיים החיוב לחזור מפסק דין מוטעת - ב"רצון" הדיינים:
סעיף ג. וכן לא נכון שיקבלו הבעלי דין על עצמם; שאף לאחר שיכירו הבית דין שאירע
טעות - אכתי יתלה הדבר רק ברצונם; אם להודות ו"להחליט" שמעו - ולשנות
הפסק דין... [ועל אף שהרלב"ח (סי' קמ"ז) ומהרשד"ם (מו"מ, סי' ז') - פסקו; דכל דין -
לאחר שכבר הוציא הפסק דין - נעשה "נוגע בדבר"; שלא להודות שטעה, וע"ע אבקת
רובל (סי' י"ח), בית שלמה (מו"מ, סי' ג'), מכל מקום מוטב להזוהר מלהסתבך בבעיות חוקיים].

לזוהר מוותר מפורשי; על "מהיבן דנתני":
סעיף ד. וכן אינו מומלץ שיוותרו הבעלי דין בפירושי - על זכותם; שינתן להם "מהיבן
דנתני", [ראה (פרק י')]. **בבל** אלה - יש לזוהר מאוד, כי המציאות הוכיחה;
שהרבה בתי דין (פה) אינם חוזרין מן פסק דין מעוות - על אף כשמתעוררים על ידי רבנים
ותלמידי חכמים מובהקים על "טעות מוחלט ובולט" - ואפילו "טרם" ביצוע הפסק דין, [ראה
לקמן (סי' ל"א, סוס"ג)], כי מענה אחת בפיהם; דהלא הבעל דין חתם על שטר בירורין - וכאילו
שזה משמש להם - כ"היתר" וכ"מחילה" מוחלטת דמעיקרא - אף על "עיוות הדין" זדונית...
[ובהגדרת "טעות" - שבכוחה לבטל הדין, ראה לקמן (סי' ל"ז). עי"ש].

סימן כב

זהירות נחוצות בנוגע חתימת "ארביטרעישן" בלשון ענגליש

ובו שלשה סעיפים:

[סעיף א]: שאין כדאי לחתום על "ארביטרעישן" - כי שום תועלת אינו יוצא מזה - וקרוב רק להפסד ורחוק
מאוד מן השכר. [סעיף ב]: וכל שכן כשכתוב שם שיוכלו לדון ככל העולה על רוחם בלי שום הגבלה כלל.
[סעיף ג]: כשאכן חותמים על "ארביטרעישן" - צריכין לזוהר שיהא כתוב שם בדיוק ממש - כלשון הכתוב
בשטר בירורין שבלשון הקודש.

שאינ כדאי לחתום על "ארביטרעישן" - כי שום תועלת אינו יוצא מזה - וקרוב רק להפסד ורחוק מן השכר:
סעיף א. לאחר שחתמו הבעלי דין על "שטר בירורין" שבלשון הקודש - יש להם לזוהר
מאוד; שלא לחתום גם על "ארביטרעישן פארם" (שבלשון "ענגליש"), כי הדבר
קרוב רק להפסד - ורחוק מאוד מן השכר. **ובקיצור**, דלא רק; דאין שום תועלת לחתום על
זאת, מאחר דגם השטר בירורין שבלשון הקודש - יש לה תוקף מלא בדיניהם. [ובמקרה שירצו
לאשר הפסק דין בערכאות כנ"ל (סי' י"ח, ס"א, אות ג'), יוצרכו לכל היותר לתרגמה ללשונם - מה

שעולה

[דיעות נחוצות לבעלי דין - מהחזונים וה"כית" שיש להם ע"פ תה"ק, לוקט מספר "חוקת משפט" - ומופין ע"י ב"רצ" "שער המשפט", מעל: 425 9708 (845)]

לב **משפטים** פרק חמישי - "שמרי בירורין" ו"קבלת קנין" **כהלכתם**
[סימן כב] - ליוהר מלחתום על "ארביטרעישן" בלשון ענגליש [סעיפים א ג]

שעולה רק לסכום קמין]. **אלא**, דאם יש שם שינוי לשון כלשהו ממה שכתוב בשטר בירורין - אז קרוב לודאי: שמבטלים בזה את כל כח התורני של השטר בירורין, [דנשארת רק כ"תיווך" ("ארביטרעישן") בעלמא - וכאופן החמישי שבשטר בירורין הרצוף פה].

שלא לחתום על "ארביטרעישן" שכתוב שם; שיוכלו לדון ככל העולה על רוחם - בלי שום הגבלה כלל: **סעיף ב.** וכל שכן אם כתוב שם - שהבעלי דין מקבלים עליהם; שיוכלו לפסוק להם - "ככל העולה על רוחם" - בלי שום הגבלה כלל, (בלשונם: "אהר עני אדהער וועי דהעי ווהיש"), דאז הוא גרוע הרבה אף מן "ארביטרעישן", דבזה מוותר על זכותו היסודי - שיש לו על כל פנים - גם על פי חוקיהם; ל"יושר" שעל פי שכל האנושי. [ועי' בירחון שערי הלכות (גליון כ"ד, אדר תשנ"ח). מה שצעק על זה הגה"צ מאונגוואר שליט"א; שאסור לחתום על הצהרה כזו - לאבר בידים את כל הזכויות ליושר, ואם יאיימו עליו ב"סירוב" בשביל שאינו רוצה לחתום על זה - "עלי ועל צווארי שהסירוב בטל ומבוטל", עכ"ל].

סעיף ג. במקרה שמאיזה טעם מוכרחין לחתום גם על "ארביטרעישן" - אז יש ליוהר מאוד (ע"י מתרגם מקצועי); שהלשון תהי' בהתאם ממש (מלה במלה) למה שכתוב בהשטר בירורין - בלי שום שינוי כ"ש כלל, וכנ"ל (סוס"א).

[סימן כג] - מדברי הפוסקים בזכות הבעלי דין ל"דין גמור" [סעיפים א - ב]

פ ר ק ש י ש י

בגדר הזכות ל"דין גמור"

ובו שני סימנים: (כ"ג - כ"ד)

[סימן כג]: מדברי הפוסקים בזכות הבעלי דין ל"דין גמור". [סימן כד]: שיש כח להדיינים לכוף פשרה על הבעלי דין - במקרה של חיוב שבועה - או כשהדין אינה יכולה להתברר בבירור גמור.

סימן כג

מדברי הפוסקים בזכות הבעלי דין ל"דין גמור"

ובו שני סעיפים:

[סעיף א]: מקורות מדברי הפוסקים בזה. [סעיף ב]: דיינים שכוונתם לשם שמים אין להם לפחוד מלפסוק דין גמור.

מקורות מדברי הפוסקים על הזכות ל"דין תורה גמור" **סעיף א.** יש לכל בעל דין הזכות להתדיין ב"דין תורה גמור" - בלי שום "פשר" כלל: [עי' מור וש"ע (מ"מ סי' י"ז, ס"ז ו"ז)], והיוצא משם; דהגם שיש לדבר על לב הבעלי דין שיסכימו לפשרה - מכל מקום אין בכוחינו לכופם על זה. [וע"ע מנחת פתים (שס), ודרך עדותיך להגה"ק בעל בני יששכר (יסוע א', ז) מה שצועק על "בעלי הפשרנים"]. דמה שהבעלי דין מסכימים הרבה פעמים לאיזה "פשר" - הוא רק משום דמאחר שאינם יודעים מראש; מי מהם שיצא זכאי - על כן ניחא להם יותר להפסיד "קצת בודאי" - משיאבדו "הכל מספק". [ועי' במהר"ם אלשיך (סוסי' י"ד), שבעל דין שהסכים לפשרה - על ידי שהטען אותו; שעל פי דין לא יצא זכאי - הפשרה במילה על אף שהיה בקבלת קנין, עי"ש]. אבל מי שטוען; שיודע (או אפילו כש"נדרמה" לו); שעל פי "דין גמור" יצא זכאי, (וכן מי שטוען; שהוא מוכן ומזומן להפסיד הכל - אם כך יוצא על פי ההלכה, אבל לאידך גיסא); אינו רוצה לוותר כלום ממה שמגיע לו על פי ההלכה - והוא ממאן להסכים לפשר - בודאי דאי אפשר לכופו על זה. [וכן פסקו להלכה בנאות דשא (סי' נ"א, ד"ה אמנס), ובית שלמה (מ"מ סי' ג'), ויען דוד (מ"מ, סי' ר"ח), ועי"ש]. וע"ע שו"ת טומו"ד (קמא, סי' רי"ט, ד"ה והנה מ"ש), דסתם קבלת דיינים אפילו שאינם מומחים - הוא על ד"ת דוקא, ולא כפי דעתם, עי"ש].

בשהכוונה לשם שמים יכולים לפסוק דין גמור: **סעיף ב.** דיינים שכוונתם לשם שמים - אין להם לפחוד מלדון "דין תורה גמור" - מה שכל

[סימן כג] - מדברי הפוסקים בזכות הבעלי דין ל"דין גמור" [סעיף ב]

ספרי ה"שאלות ותשובות" מלאים מזה, וכמו שכתב הרמ"א (חו"מ סי' מ', ס"א), ובפרט כהיום - שיש לנו ב"ה הרבה ספרי ליקומים ומראי מקומות לדברי הפוסקים הקודמים - הרי על ידי עיון קצת נקל הדבר לברר הדין.

סימן כד

שהדיינים יכולים לכוף על "פשרה" - במקרה של "חיוב שבועה"
או במקרה שהדין אינה יכולה להתברר

ובו שני סעיפים:

[סעיף א]: במקרה של חיוב שבועה אמיתי - ולא מרומה, יש כח ביד הבית דין לכוף על פשרה. [סעיף ב]: במקרה שאין הדין יכולה להתברר - מחמת ספיקות בסברא בדבר שאינו מבואר בפוסקים, יש כח ביד הבית דין לכוף על פשרה.

כשיש חיוב שבועה אמיתי - ולא מרומה, יש כח ביד הדיינים לכוף על פשרה:
סעיף א. אם במהלך הדין תורה מתברר להדיינים: שיש כאן "חיוב שבועה אמיתי" (להלכתא), יש כח ביד הדיינים לכוף - מחמת חומר שבועה - לפשרה (בויתור "שליש"), [עי' שו"ע (חו"מ, סי' י"ג, ס"ג, וסי' כ"ט, ס"ה), וד"ב]. אבל בעלי דין הרוצים לכתחלה ב"דין גמור" - אין כדאי להם להכניס בשטר בירורין; דבמקרה של חיוב שבועה - הם מסכימים להתדיין ב"פשרה", [וכדמצוי הדבר ללחוץ עליהם - שיסכימו מתחלה ל"פשרה" ממעם זה], כי הנסיון כבר הוכיח כמה פעמים; שאחר כך מנצלים זאת ה"טוענים" - לגולל עליהם "חיוב שבועה מרומה" - על ידי ייצור "הכחשות" של מה בכך, [וכדלקמן (סי' כ"ט, ס"ז)], כי הם מפרשים לשון זה; כ"וויתור" כללי על כל זכויותיו! וכנ"ל (סי' י"ט).

במקרה שא"א לברר הדין מכח ספיקות בסברא - יכולים הבית דין לכוף פשרה על אף שקיבלו קנין על דין גמור:
סעיף ב. כשאי אפשר להדיינים לברר את הדין בבירור גמור - מחמת שיש להם ספיקות בסברא בדבר שאינו מבואר בפוסקים - (וממילא לא שייך להמוחזק להשתמש ב"קים ליי"), או יש בכוחם לכוף לפשר - על אף שהבעלי דין קיבלו הקנין - על "דין גמור". [עי' שו"ת הרא"ש (כלל ק"ז, סי' ו'), מור ושו"ע (חו"מ סי' י"ג, ס"ה), סמ"ע (שס, סק"ז), נתה"מ (שס, ח"י סק"ז), תומים (שס, סק"ז), הרד"ם (חו"מ, סי' ו', ד"ט ומה שטוען), והשבות יעקב (ח"א, סי' ק"ט) - שהעיד על עצמו שנוהג כן, והביא כן בשם עבודת הגרשוני (סי' ס"ח, וק"ג), והובא גם באריה דבי עלאי (אצני זכרון לחו"מ, קוסי"ט), מהרש"ם (ח"ג, קוסי"רפ"ג), דברי גאונים (כלל פ"א, סי' א'), עיי"ש].

[סימן כה] - מדברי הפוסקים שלא ללמד לבע"ד אפלו טענות אמיתיים [סעיפים א ב]

פ ר ק ש ב י ע י

דין "טוענים" - וזכות הבעלי דין למאן בהם

ובו שלשה סימנים: (כ"ה - כ"ז)

[סימן כה]: מדברי הפוסקים שיש למנוע מללמד לבעלי דין אפילו טענות אמיתיים. [סימן כו]: בחומר האיסור שלא למעון - או ללמד לבעלי דין - טענות של "שקר". [סימן כז]: ביאור זכותם של הבעלי דין - למאן מלהתדיין על ידי טוענים כלל.

סימן כה

מדברי הפוסקים שלא ללמד לבע"ד אפלו טענות אמיתיים

ובו שני סעיפים:

[סעיף א]: מקורות מדברי הפוסקים ללא ללמד לבעל דין טענות חדשות ואפילו כשהם אמיתיים. [סעיף ב]: האיסור על הבעל דין; שלא לבקש מאחרים ללמדו טענות חדשות - ואפילו אמיתיים.

מקורות מדברי הפוסקים ללא ללמד לבעל דין טענות חדשות - ואפילו כשהם אמיתיים:
סעיף א. עיקר מטרת ה"טוען" [המוזכר בפוסקים בשם "אלגטר" או "מורשה"] - הוא רק; לעזור להבעל דין לסדר את טענותיו בהגיון שכלי - ולכסס ולהטעים את דבריו לפני הדיינים - על פי מקורות "הלכתיים", והכל על פי גופא דעובדא - היכי דהוי "באמת". אבל ללמדו טענות "חדשים" שלא עלתה על דעתו - ואפילו הם "אמיתיים" - או להגדיל תביעתו, הוא "איסור" גמור לדעת כמה מגדולי הראשונים, ולכולי עלמא יש למנוע מזה - על כל פנים מ"מדת חסידות", [עי' משנה (אבות פ"א, מ"ח); "אל תעש עצמך כעורכי הדיינים", רש"י (שס), רבינו יונה (שס), רשב"ץ (שס), ביאור הגר"א (שס), שעמ"ש (סי' י"ז, סק"ה), ערוה"ש (שס, סט"ו), ועי' רא"ש (שו"ת כלל מ"ג, סי' ח) - שכתב; שהמהר"ם מר"ב היה "מחרים" את המלמד טענות, עי"ש].

האיסור על הבעל דין; שלא לבקש מאחרים ללמדו טענות חדשות - ואפילו אמיתיים:
סעיף ב. ואיסור זה - רובץ גם על הבעל דין עצמו; שלא יבקש משום אדם שילמדנו טענות - וכמו שכתב החפץ חיים (פלאגי, סי' ק"ב, אות ז), עי"ש. אבל כמובן, שבקשתם אינו מקיל את האיסור שעל המלמד במאומה - וכנ"ל (פ"א).

[סימן בו] - בחומר האיסור שלא למעון או ללמד לבע"ד - מענות של "שקר" [סעיפים א ב]

סימן בו

בחומר האיסור שלא למעון - או ללמד לבעלי דין - מענות של "שקר" וגודל הפרעניות שדבר זה מביא ח"ו על כלל ישראל

וכו שני סעיפים:

[סעיף א]: בחומר האיסור שלא למעון - או ללמד לבע"ד - מענות של "שקר", ובגודל הפרעניות שממיתים בזה על הדור. [סעיף ב]: בעל דין המרוויח שוה פרומה אחת - על ידי מענה של שקר - נשאר "גולן" גמור.

בחומר האיסור שלא למעון - או ללמד לבע"ד - מענות של "שקר", ובגודל הפרעניות שממיתים בזה על הדור: **סעיף א.** כל הנזכר לעיל (סי' כ"ט) - הוא אף כלפי ללמד מענות של "אמת". אבל ה"מוענים" - המלמדים לבעלי דין: איך למעון "שקר" [שמייצרים "שקרים" בגופא דעובדא" - המתאימים לזכותיו ההגיוניים או ההלכתיים], עליהם אמרו חז"ל בגמרא (שנת קל"ט, ע"א) - על הפסוק (ישעי' נ"ט, ג) "שפתותיכם דברו שקר"; אלו "עורכי הדיינים", והם עוברים בזה - על לא תעשה מן התורה ד"לפני עור", [עי' מבילתא דרשב"י (שמות כ"ג, א'), ורמב"ם (פיסמ"ט, תרומות פ"ו, מ"ג), ע"ש]. ודבר זה, לעזור לרשע [כלומר "רשע" בדין זה] לזכותו בדין - נמנה במחזור ויטרי (סי' תקל"א) - בין הדברים "המעכבים את התשובה", ע"ש. והם "רשעים" גמורים, [עי' תיו"ט (לכות פ"א, מ"ח) - שהביא בשם המדרש שמואל - שכתב עליהם בשם מתתיה היצחקי - בזה הלשון: ש"אלה הם רשעים גמורים", ובשם הר"ד יונה כתב: "אדם כזה רשע גמור - ועבירה גדולה היא זו", וע"ע מחזור ויטרי (ס). והרמב"ם (נשומ"ט, סי' ע"א) - כתב עליהם - הביטוי החרף; ד"שבור זרוע רשע", ובמשפט וצדקה ביעקב (ח"א, סי' רנ"ז) - כתב עליהם: "ראוי לעוקצו במלמד הבקר כי רשע גמור הוא - והרשעים כל ירימו קרן", וע"ע ד"מ (סי' קכ"ד, סק"א), ש"ך (סי' קכ"ג, סקל"ז), ערוה"ש (סס, סקט"ז), פת"ש (סי' י"ז, סקט"ז), ע"ש]. וגם התה"ד (פקקים וכתבים, סוס"י ר"ס) כתב עליהם לשונות חריפים עד למאוד - שהם בכלל; "מחזיקי ידי רשעים" - ו"מסייעים לידי עוברי עבירה" - ו"נותנים יד למושעים", וש"ראויים הם לקללם קללה נמרצת", ע"ש. והם גורמים לריבוי חרון אף בישראל - ולשכינה שתסתלק מהם - וכדאיתא בגמרא (סוטה מ"ז, ע"ג); משרבו לוחשי לחישות בדין - [פירש"י; "עורכי הדיינים" - המתלחשים עם הדיינים לפתוח להם פתח בזכותו של זה ובחובתו של זה], רבה חרון אף בישראל ונסתלקה השכינה, ע"ש.

בעל דין המרוויח פרומה אחת על ידי מענת שקר - הוי ליה "גולן" גמור על פי ההלכה: **סעיף ב.** והדבר פשוט, שבעל דין השומע לעצתם לשקר; שזה אינו מועיל לו כלום כלפי שמיא (מה שיצא זכאי על ידי זה) - אלא שנשאר "גולן" גמור, [דהרי "דין תורה" - הוא "שאלה" בדיני ממונות: ל"מי" ששייך הממון הזה - בדיוק כמו ב"איסור והיתר" - אם הדבר איסור או מותר, וכמו שהדבר מובן - שהמשקר להמורה בשאלת איסור והיתר - לומר לו:

שהכלי

[סימן כו] - בחומר האיסור שלא למעון או ללמד לבעלי דין - מענות של "שקר" [סעיף ב]

שהכלי היה "קר" בזמן שבאמת היה "חם" - והכשירה, שלא רימה אלא את עצמו - ולא הועיל כלום ל"הכשיר" באמת את האיסור, כמו בן ממש - הוא גם בהמוציא (או הכובש) פרוטה אחת מחבירו על ידי טענת "שקר" - שלהלכה הוא נשאר "גולן" גמור.

סימן כז

בירור זכותו של כל בעל דין - למאן מלהתדיין בנוכחות טוענים

ובו שלשה סעיפים:

[סעיף א]: מעמים רבים להלכה - בביסוס זכותו של כל בעל דין; למאן מלהתדיין עם "טוענים מקצועיים" - או עם טוען שמחרף ומגדף. [סעיף ב]: מקור להלכה - בביסוס זכותו של כל בעל דין; למאן מלהתדיין בנוכחות שום "טוענים" כלל - ואף לא עם "פרטיים". [סעיף ג]: בפסול הגמור של הנך "טוענים" המדלגים מבעל דין לבעל דין שכנגדו.

מעמים רבים להלכה - בביסוס זכותו של כל בעל דין; למאן מלהתדיין עם "טוענים מקצועיים":

סעיף א. מכח הרבה טעמים - יש בכח כל בעל דין למאן; מלהתדיין עם "טוענים מקצועיים" - או עם "טוען תקיף" (אפילו פרטי) - כלומר שאף צד השני לא יביאם, ואלו הם:

[א], כיון שעל ידיהם "מתייקר" מאוד כל אופן מהלך ההתדיינות - בין ב"שכרם" היקר - ובין על ידי "המשכת הזמן" שנגרם על ידם, וכבר מבואר לעיל (סי' י"ג); דאין בכח שום בעל דין - לגרום הוצאות מיותרות על צד השני, ע"ש. [ב], מפני שמתבלבל על ידם (של ה"מקצועיים") כל הישרה - על ידי ה"שקרים" שהם מייצרים, [עי' רי"ב"א (ז"צ ל"א ע"א, סוד"ה טוען) שכתב בזה הלשון; "ומכאן היה נראה - שלא היה לו לבית דין לסבול לשום אדם - שיעמיד טוען לטעון בשבילו... - כדי שלא ילמדנו לשקר" עכ"ל ע"ש. וה"מקצועיים" נחשדים על זה הרבה יותר מן ה"פרטיים" - כי כל "הצלחת פרנסתם" דלהבא תלויה בזה - שיצא עליהם שם טוב כ"מנצחים"], וממילא לא גרע על כל פנים - ממה דאיתא בטור וש"ע (סי' ט', ס"ו); שהדיין אסור להניח תלמיד בור שישב לפניו - שלא ישא ויתן עמו - ויטהו מדרך האמת, ע"ש. [ג], ובפרט אותן הצועקין והמחרפין את הצד שכנגד - בודאי יש לפוסלם, וכמו שפסק להדיא הכסף הקדשים (סי' קכ"ג, סט"ז), - אף כלפי "מורשה" - שהוא "שלוחו כמותו" ובמקומו ממש, וכדלקמן (סי' כ"ח, ס"ג), וכל שכן כלפי "טוען". [ד], וקל וחומר אותן ה"זוטיקים" - שנפגשים עם הדיינים יום יום - ויש ביניהם "קירוב הדעת" גדול, [עי' רד"ך (סי' כ"ז), דאף כשהבעל דין רק "חושדם" שיש להם "קירוב הדעת" זה עם זה - גם בן יכול לטעון; ש"מסתמין טענותיו" על ידי "חשד" זה, וע"ע מהרש"ם (מ"ג, סי' כ"ז), ותשובות והנהגות (מ"א, סי' תשל"ד); דכל "קירוב הדעת" שבין ה"טוען" ולה"דיין" - פוסל, ע"ש. [ה], ועל אחת כמה וכמה - אותם ה"מקצועיים" המתפרנסים מזה בקביעות - וממילא הם משמשים להדיינים גם כ"פרסורים", (על ידי שהבעלי דין מתייעצים עמהם אצל מי שילכו להתדיין, וכידוע), בודאי דעצם נוכחותם שם - כבר "פוסל" את כל מהלך ההתדיינות - מכח לתא ד"שוחד" ממש, [עי' טור וש"ע (ט"ו) מ

[סימן כז] בירור זכותו של כל בע"ד למאן מלהתדיין בנוכחות טוענים כלל [סעיפים א ג]

סי' ז, סי' צ, וסי' ל"ז, סכ"א); "כל דבר שיש להדיין "צד הנאה" - אפילו "בדרך רחוקה ונפלאה" - אינו יכול לדון עליו", ואין לך "צד הנאה" גדולה מן "המצאת פרנסה" (רעפערל") - מה שמשלמין על זה בעולם המסחר הון רב, ואין לדחות; שגם ה"טוען" האחר - מביא לו לקוחות, דכיון דאי אפשר שיהיו שניהם שווין [כמו שכתב הרדב"ז דלקמן (סעיף צ)] - הרי אי אפשר להבעל דין לדעת; "מי" מהם שהביא לו יותר לקוחות, וכיון שהוא חושש; שה"טוען" האחר הביא לו יותר - שוב "מסתתמין טענותיו" על ידי זה וכנ"ל (אות ד). [ופשוט דעכ"פ לא יגרע - ממש"כ הבית יעקב (סי' ס"ז); שכל הפסול לדון - אסור לישיב שם אפילו בשתיקה ע"ש, וכש"כ וק"ו - כשהוא טוען בקול רעש גדול להפך בזכותו של הבע"ד, וז"פ]. וע"ע תורה תמימה (שמות כ"ב, אות קי"ז) - מה שמכה על קדקדם של הנך "טוענים" המתפרנסים מזה, עי"ש. אשר על כן, העצה היעוצה; לבקש מ"דיד" או "קרוב" - שיעזור לו בסידור הטענות - בחנם או בשכר, [אלא שגם על זה - נצרך הסכמת בעל דינו - וכדלקמן (ס"צ)].

בירור זכותו של כל בעל דין למאן מלהתדיין בנוכחות שום "טוען" כלל - ואף לא עם "פרטיי":
סעיף ב. ובאמת, שיש זכות לכל בעל דין למאן מלהתדיין - עם שום "טוענים" כלל - ואף לא עם "פרטיים", וכמו שכתב הרדב"ז (ח"ב, סי' תשנ"ג). [הובא בפ"ת (סי' י"ז, סק"ו)]; כדי שלא יוכל הצד שכנגדו להביא טוען תקיף - ויסתתמו טענותיו, ואינו יכול לומר לו; שגם הוא יביא טוען תקיף - כי שני בני אדם אינם שווין, דכל שהבעל דין טוען; ש"מסתתמין טענותיו" - ואפילו "בדרך רחוקה" - שומעין לו, עי"ש. וכן יוצא גם מדברי הריטב"א הנ"ל (ס"א, אות צ).
 וכן פסק בבאר שרים (ח"ג, סי' ל"א, אות ג), עי"ש.

טוען המדלג מבעל דין אחד להשני - הוא רשע ואסור להניחו לבא בבית דין:
סעיף ג. דבר זה פשוט; ש"טוען" המדלג מבעל דין אחד להשני - הוא רשע גמור ואסור להניחו לבא בבית דין - וכדפסק מהר"י ברונא (סי' קל"צ), עי"ש. ולא נצרכה - רק משום שכבר אירע לדאבונינו כזאת כמה פעמים; ש"טוען מקצועי" - לאחר שנתמנה מצד אחד - וקיבל ממנו "ריטעינער" (דיפאזיט) - וכבר דיבר עמו מפרטי הטענות, שפתאום מתודע הבעל דין ששכרו; שה"טוען" הפך את עורו - ודלג לצד השני - (מפני שהציע לו יותר ממון), ובזה הוא בוגד בצד הראשון - באופן מחפיר ובכפליים; לא רק במה שעזוב אותו לילך לצד שכנגדו - אלא שגם מגלה לו את טענותיו. והדבר פשוט לכל מי שיש לו מח בקדקדו; שאדם זול כזה - אין לו נאמנות לשום דבר, ואסור להבית דין להניחו להופיע בפניהם כלל - אפילו כשמחזיר המעות לצד הראשון, וחם ושלום להדיינים להכשירו - מייראתם ממנו; שלא יקפח את פרנסתם. [ולקמן (סי' כ"ט, ס"ג) יבואר, דאף במקרה שמתדיינים בצירוף טוענים - אכתי מוטל חיוב גמור על הדיינים; לשמוע מקודם הטענות מפייהם של הבעלי דין עצמם - וכל שכן תיאור "גופא דעובדא" היכי דהוי, ורק אחר כך - יכולים הטוענים להטעים את דברי הבעלי דין - בראיות ומקורות מדברי הפוסקים, עי"ש].

פ ר ק ש מ י נ י

דין "מורשים" וגדר זכות הבעלי דין למאן בהם

ובו סימן אחד

סימן כח

מדברי הפוסקים בענין מינוי מורשה, והחילוק בין תובע ונתבע

ובו שלשה סעיפים:

[סעיף א]: שהנתבע אינו יכול לשלוח במקומו מורשה - רק בהסכמתו המליאה של התובע. [סעיף ב]: שאף התובע לא ישלח מורשה רק כשיש נחיצות גדול לזה. [סעיף ג]: אף היכא שיש כח לבעל דין לשלוח מורשה - יכול הצד שכנגדו לעכב בעדו; שלא ישלח מורשה "מקצועי" או מי שמחרף ומגדף את הצד שכנגד.

מהו מורשה, ושהנתבע אינו יכול לשלוח מורשה - רק בהסכמתו המליאה של התובע:
סעיף א. "מורשה" הוא "שליח" - המאושר בחתימת ידו של הבעל דין; שילך לבית דין לדון תחתיו ובמקומו עם הצד שכנגדו. ומעיקר הדין אין הנתבע יכול למנות "מורשה" - רק התובע, [עיי' טור וש"ע (סי' קכ"ז, ס"א), ויש בזה כמה מעמים - וכמש"כ הסמ"ע וש"ך (סס)].
ובן אם התובע יש לו חשד; שהנתבע רוצה להתחמק מלהופיע בבית דין - בכדי שיהיה נקל לו להשים "שקר" בפי שליחו - להכחיש פרטים בגופא דעובדא, מה שלא היה יכול לעשות בפניו - מכח הכלל; ד"אין אדם מעיז פניו בפני בע"ח", יש בכוחו להכריח את ה"נתבע" להופיע אישית בבית דין. דמה שנוהגין שגם הנתבע שולח מורשה - הוא רק על פי מה שכתב בערוה"ש (ס"ג, ס"ז) - בשם התומים (ס"ג, ס"א); דהוי ליה כאילו "קיבלו עליהו". וממילא כשהתובע ממאן בזה - ודאי דאין בכוחו לכופו על זה - כמו שכתבו הפוסקים כלפי שאר "פסולים", וכנ"ל (סי' י"ז, ס"ו, ד"ה ראשית), וכ"כ להדיא בחזו"א (מ"מ סי' ד', אות ט') כלפי נידון דידן - דהעמדת "מורשה" להנתבע; דלא מקרי "הסכמה" - רק כשמודיעים בפירוש להתובע שבכוחו למאן בזה - ועם כל זה הוא מסכים, עיי"ש.

אף נתבע יש בכוחו למאן מלידך לדין עם מורשה של התובע - זולת כשיש נחיצות גדול וניכר בדבר:
סעיף ב. אמנם, אף נתבע - המוען; שאינו רוצה לעמוד לדין תורה עם המורשה של התובע - כדי שלא יוכל לשקר ולהגזים בתביעתו - אי אפשר לכופו על זה ולא הוי "סרבן" בזה, [עיי' רשד"ם (א"ש"ע סי' קע"ד, וח"מ סי' נ"ט, ס"ג, ו'), ומחרש"ם (ח"א, סי' פ"ז, ד"ה וסנה), עיי"ש].
ובפרט לפי המבואר לקמן (סי' כ"ט, ס"ג); שהדיינים חייבין לשמוע המענות - מפי הבעלי דין

[סימן כח] דברי הפוסקים במינוי מורשה, והחילוקים שבין תובע ונתבע [סעיפים כ ג]

עצמם, [וזה לשון הרמב"ם (שו"ת סי' רע"ז); ה"הרשאה" מגונה - כמו שאמרו (שזעות ל"א, ע"א); אשר לא טוב עשה - זה הבא בהרשאה, ושיטעון אחר במקום חבירו את טענותיו - הוא איסור חמור... ואסור לדעתי למנות מורשה - אלא כשיש הכרח, אם משום שהתובע והנתבע בעיר אחרת - או משום שהתובע חולה - או כיוצא בזה מן הסיבות המצדיקות, אבל כשמסתלקות הסיבות - אין מקום להרשאה, אלא יבואו שני בעלי הדין לבית דין - הואיל ואין מניעה לאיש מהם, עכ"ל]. ממילא פשוט, דאין להבית דין להניח שיבואו "מורשים" בפניהם - רק כשיש בזה "הכרח" אמיתי הניכר גלוי לעיני הדיונים - וכגון: שבעלי הדין דרים - בריחוק מקום גדול זה מזה, או כשאחד מהם הוא "חולה" - או כשאחד מהם אינו מבין לשון הדיונים וכיוצא בזה, כיון דבכבי האי גוונא - אם לא ישתמשו עם "מורשים" - לא יוכל התובע להוציא את בלעו מפי הנתבע לעולם.

אף כשיש הכרח להשתמש עם "מורשה" יכול צד השני לעכב על ה"מקצועיים" או על אותם הצועקים: **סעיף ג.** אמנם, אף כשיש "הכרח" גמור להשתמש עם "מורשה" - יכול הבעל דין שכנגדו לעכב על כל פנים; שלא ישלח "מורשה מקצועי" [שקבעו עצמם להתפרנס מזה], או שלא ישלח אדם תקיף - הצועק ומחרף את הצד שכנגד - ואפילו כשהוא אדם "פרטי", [זה פשוט - על פי כל הטעמים המבוארים לעיל (סי' כ"ז, ס"א), ובפרט לפמש"כ הבה"ק (הג"ל סס, אות ג), עי"ש].

פ ר ק ת ש י ע י

אוסף כמה דינים נחוצים שב"מהלך המשפט"

ובו סימן אחד

סימן כט

בהרכב הבית דין, ובחייב השוואת הבע"ד, ושמיעת המענות מפייהם, ובחייב "חקירה ודרישה" ושינון המענות, ובאיסור ייצור חיוב שבועה מרומה

ובו שבועה סעיפים:

[סעיף א]: שהרכב הבית דין צריך להיות שקול. [סעיף ב]: להשוות מספר הבעלי דין בשני הצדדים. [סעיף ג]: לשמוע מענות מפי הבעלי דין עצמם - מרם שמיעת דברי הטוענים. [סעיף ד]: בהחייב שעל הדיינים; לעשות "חקירה ודרישה" לגלות את הרמאי. [סעיף ה]: שלא להניח הבעלי דין לצאת החוצה באמצע המענות - ולחזור ולטעון אחר כך. [סעיף ו]: בהאיסור שלא לייצר "חיוב שבועה" מרומה. [סעיף ז]: בהחייב שעל הדיינים; לחזור ולשנן המענות ומענות של הבעלי דין.

שהרכב הבית דין צריך להיות שקול:
סעיף א. יש לכל בעל דין - לעמוד על זכותו; ש"הרכב" הבית דין - יהיה מבוחרת "שווים", כלומר ששני הדיינים היושבים בצדדי ה"אמצעי" - יהיו "שקולים" על כל פנים ב"דיעות", שאם רק אחד מהם יש לו "דיעה" משלו - ועומד עליה בתקיפות, והשני הוא "חלש" - המסכים לכל מה שה"אמצעי" אומר, (ובפרט כשיודע היטב; שרק על מנת כן הושיבוהו שם - כדי שלא יעשה "קישוים" להאמצעי, ובאם אכן ירהיב לעשות כן - שוב לא יושיבוהו אצלו - ויאבד פרנסתו), הרי אין כאן "שלשה" דיעות כלל, דהלא ה"אמצעי" - שלעולם הוא מובטח עם "רוב" (על ידי הסכמתו הוודאית של אותו ה"חלש") - יוכל לפסוק ככל העולה על רוחו באין שום מעצור בעדו. ויש להבעלי דין לעמוד על דבר זה - כי הוא נפרץ למאד.

להשוות מספר הבעלי דין בשני הצדדים:
סעיף ב. במקרה שיש "תובעים" מרובין על ה"נתבעים" - או להיפך [וכן ב"שותפים"], אז יש להם להמועטים הזכות; למאן מלהניח להמרובין - להיות נוכח עמהם ביחד בבית דין, (כולל "טוענים" או "מורשים" - אם מרובין צד א' על הב'), רק שחלק מהם - כפי מספר צד המועטין - יופיעו ב"יפוי כח" לדבר בשם כולם, או - אם נצרך ל"בירור מילתא" שכולם יופיעו, אז יכנסו בזה אחר זה - באופן שהמספר הנוכחים ביחד - יהיו שווים בשני הצדדים בכל שעה, [עי' רשב"א (מ"א, סי' אלף ק"ז), מור וש"ע (סי' י"ז, ס"ד), ובפ"ת (סס, סק"ז) עי"ש].

[סימן כט] - דינים נחוצים הנוגעים ב"מהלך המשפט" - [סעיפים ג - ו]

לשמוע הטענות מפי הבעלי דין עצמם - מרם שמיעת דברי הטוענים:
סעיף ג. אפילו כשהבעלי דין מביאים לבית דין "טוענים פרטיים" וצדיקים - שיטענו בעדם, [בהסכמת הבעלי דין שכנגדם - וכדלעיל (סי' כ"ז, ס"ג)]. אכתי מוטל חיוב גמור על הדיינים; שישמעו מקודם ה"טענות" - ובפרט הצעת "גופא דעובדא" היכי דהוי, מפי הבעל דין עצמו - מי שהפרטים האמיתיים ידועים לו - היטב יותר מלהטוען, ורק אחר כך יכול ה"טוען" - להטעים את דבריו בראיות הגיוניים והלכתיים, וזהו - בכדי למנוע הגברת ה"שקר", [עי' מבילתא (שמות כ"ג, ז)]; מדבר שקר תרחק - אוהרה לדיין; שלא יעמיד אצלו סניגורין, שנאמר (שס כ"ג, ח); עד אלוקים יבא דבר שניהם, וכ"ה בילקוט שמעוני (שס, סי' ש"ג), ובזית רענן (שס, אות ס"ג); שישמעו מפי התובע ונתבע, וכ"כ במרכבת המשנה (שס, אות י"ג), וע"ע נמק"י (מכות פ"א, מ"ט), טור וש"ע (סי' י"ז, ס"ו), ופרישה (שס, סוף סק"ט), וסמ"ע (שס, סק"ד), ואורים (שס, סק"מ); דרך לאחר שטענו הבעלי דין עצמם לפני הדיינים - מותרין לשמוע מה שיש בפי ה"טוענים", ועי' תורה תמימה (שמות כ"ג, אות ק"ז) - מה שמאריך בזה, עי"ש.

בחיוב הדיינים לעשות "חקירה ודרישה" לנלות את הרמאי:
סעיף ד. [א], כשהנתבע רמאי - ורוצה להפטר עצמו בטענת שקר, או יש חיוב גמור על הדיינים לברר את האמת על ידי "חקירה ודרישה של דיני נפשות" מי שהוא ה"רמאי" - ולתפסו ברמאותו. [עי' טור וש"ע (סי' ט"ו, ס"ג וד'), ובב"ח ובפרישה (שס)]. [ב], ודברים נוראים כתב בזה - בכסף הקדשים (סי' מ', ס"ג), שעל זה הוא שאמרו חז"ל; שהדיין צריך להיות אחוז פחד חרב וגיהנם - לברר אמיתת המאורע בגופא דעובדא היכי הוי, ויש הזנחה גדולה בדבר זה. [ג], וכל זה כשה"נתבע" רמאי, אבל כשה"תובע" בא בתביעות של רמאות - אז אין להזדקק לתביעתו כלל, [וכמו שכתבו הטור וש"ע (שס) בשם הרא"ש, וראה עוד לקמן (ס"ס)].

שלא להניח הבעלי דין לצאת החוצה באמצע הטענות - ולהיות חוזר וטוען אחר כך:
סעיף ה. שלא להניח הבעלי דין לצאת לחוץ באמצע הטענות - או להתייעץ עם ה"טוענים" שלהם - מה להשיב על טענות שב"גופא דעובדא היכי דהוי", דמה להם להתייעץ עמהם מה להשיב על טענות שבגופא דעובדא - הידועים להם היטב יותר מלה"טוענים" - אם לא; בכדי שילמדם איך ל"הכחיש" ו"לשקר", [עי' טור וש"ע (סי' פ', ס"א), ובשל"ה הק' (עשרה מאמרות, א') - כתב בזה"ל; "איך שייך ליתן זמן להשיב - כי בודאי ילמוד לטעון שקר, אדרבה ראוי לדיין לומר; הנה שמעת מה שטען מתנגדך - השב לו אם אמת הוא או לא". [וענין זה נפרץ למאור.

בהאיסור שלא לייצר "חיוב שבועה" מרומה:
סעיף ו. במקרה שהתובע רוצה להוציא מן הנתבע (שהוא "מוחזק" ויש לו "קים ליי") שלא כדין, ורואין בעליל שבא עליו בעלילה ב"תביעת שקר" - מה שבודאי יכחישנה הנתבע, כדי שתתייצר עליו "חיוב שבועה" מרומה, שבכדי לפטור עצמו מן השבועה - יוכרח לשלם חלק מן התביעה. אז מחויב הדיין לעשות חקירה ודרישה, ואם הטענה מרומה - אין להחשיבו כ"חיוב שבועה" כלל, [עי' טור וש"ע (סי' פ"ז, סל"מ), דליכא חיוב שבועה רק על טענה ברורה]. וח"ו

משפטים פרק תשיעי - ב"מהלך המשפט" **בהלכתם** מג

[סימן כט] - דינים נחוצים הנוגעים ב"מהלך המשפט" - [סעיפים ו ז]

להטיל לחץ ד"שבועה" (מרומה) - על ידי ייצור טענה של מה בכך. ויש להנתבע להיזהר בזה מאוד, כי דבר זה נפרץ; לאיים עליו בכך - כדי שישכים (בשטר בירורין) ל"פשר", [עי' פור וש"ע (סי' כ"ט, ס"ט); דאם הסכים על "פשרה" ממעם זה - הוי ליה "פשרה במעות" - שהדין בטל וחוזר, וראה לעיל (סי' כ"ד, ס"א)].

בחוב הדדינים - לחזור ולשנן הטענות ומענות של הבעלי דין:
סעיף ז. לאחר שגמרו הבעלי דין ה"טענות ומענות" שלהם - חייבים הדדינים לחזור ולשנן אותם בפניהם - בכדי שיהיו בטוחים; שזוכרים ומכינים היטב את כל הטענות, [עי' פור וש"ע (סי' י"ז, ס"ז), ובסמ"ע (סס, סקט"ו), ובפ"ת (סס, סק"ג), עי"ש]. ופשוט, דכהיום שיש "טעיפס" - בודאי שראוי לכל ביד"צ - הרוצים להיות בטוח; שלא ישתכח מהם שום טענה כלשהו - שישתמשו בזה]. ויש לבעלי דין לעמוד על זה, ולא לסמוך שזוכרים הכל - על ידי מה שרשמו לעצמם במהירות.

פ ר ק ע ש י ר י

בזכות הבעלי דין ל"מהיכן דנתוני"

ובו סימן אחד

סימן ל

בירור הגדרים שבזכות הבע"ד - שיינתן להם "מהיכן דנתוני" בכתב

ובו ששה סעיפים:

[סעיף א]: החוב ליתן "מהיכן דנתוני" בכתב, ושכל דיין הממאן בזה - חשוד; שלב יודע מרת נפשו שעיוות את הדין. [סעיף ב]: כשהנתבע בא לבית דין על ידי "הזמנה" - או כשאיימו עליו ב"סירוב" - חייבים ליתן לו מהיכן דנתני מדינא. [סעיף ג]: כשהבעל דין מביא ראיה לסתירת הפסק דין - בודאי שחייבין הדדינים להשיב על דבריו - או לחזור מן הפסק דין. [סעיף ד]: ב"בוררות" - יש חיוב מיוחד ליתן "מהיכן דנתני". [סעיף ה]: אפילו כשלא דנו בכפייה - מצוה ליתן "מהיכן דנתני" - בכדי להסיר החשד. [סעיף ו]: ח"ו להכריח נתבע לוותר על זכותו ל"מהיכן דנתני" - על ידי איום ב"סירוב".

החוב ליתן "מהיכן דנתוני", וכל דיין הממאן בזה - אות הוא; שלב יודע מרת נפשו שעיוות את הדין:
סעיף א. כל בעל דין - יש לו הזכות; שיתנו לו בכתב (בצירוף לה"פסק דין") - ה"טענות" ו"מענות", [עי' פור וש"ע (סי' י"ז, ס"א וד), ובסמ"ע (סס, סקט"ו)]. **וכתב הנודע** ביהודה (מסד"ת, חו"מ סי' א'); ששום דיין לא נחשד בעינו שלא ירצה ליתן "מהיכן דנתני" - רק אם לב יודע מרת נפשו; שעיוות את הדין - ובפרט כהיום שהטעות מצויה, עי"ש.

[סימן ל] - בירור הנדרים והחילוקי דינים שיש בהוכות ל"מהיכן דנתני" [סעיפים ב ו]

כשהנתבע הוכרח לבא לבית דין ע"י "הזמנה" - או כשאיימו עליו ב"סירוב" - חייבים ליתן לו מהיכן דנתנו: **סעיף ב.** אם הנתבע הוכרח לבוא לבית דין - על ידי ששלחו לו "הזמנה", מיחשב כאילו שדנו אותו ב"כפייה" - וחייבים ליתן לו "מהיכן דנתנו" מדינא, [עי' שואל ומשיב (מסד"ב ח"ב, סי' פ"ד. ומסד"ד ח"ג, סי' ק"א), וכן כתב מהרש"ם (ח"ד, סי' י"ז), עיי"ש]. ולפי"ז פשוט, דכל שכן אם איימו ב"סירוב" על הנתבע שיבא - ודאי דמיחשב ככפייה גמורה].

כשהבעל דין מביא ראיות לסתור הפסק דין - בודאי שחייבין הבית דין להשיב על דבריו: **סעיף ג.** כל השקלא ומריא בפוסקים - מתי שיש חיוב ליתן "מהיכן דנתני" - הוא רק כשהבעל דין שואל בסתמא: שרוצה לדעת מקור ומעם על הפסק דין. אבל כשהוא מביא ראיה לסתירת הפסק דין - בודאי שחייבין הדיינים להשיב לו על דבריו - או לחזור מן הפסק דין, [עי' סמיכה לחיים (סי' ט', ד"ס ועל), וראה לקמן (סי' ל"א, ס"ג), עיי"ש].

ב"בוררות" - יש חיוב מיוחד ליתן "מהיכן דנתני": **סעיף ד.** ובפרט כשהתדיינו ב"בוררות" - [המליאה "פסלנות" הרבה - וכנ"ל (סי' י"ז)], אז יש חיוב מיוחד ליתן "מהיכן דנתני" - כדי להוכיח צדקת הפסק דין, ועד כדי כך - שבחכמת שלמה (קוועטש, סי' כ"ג-ד), פסק להלכה ולמעשה: שהבעלי דין אינם חייבין לציית להפסק דין ד"בוררות" - עד שיינתן להם "מהיכן דנתני", עיי"ש.

אפילו כשלא דנו בכפייה - מצוה ליתן "מהיכן דנתני" - בכדי להסיר החשד: **סעיף ה.** אף כשהבעלי דין באו מרצונם הטוב לבית דין להתדיין בפניהם - וליכא חיוב מן הדין ליתן להם "מהיכן דנתני", מכל מקום מצוה ליתן אף בכהאי גוונא - בכדי לקיים "והייתם נקיים", להוציא מלב הבעל דין (שהפסיד המשפט) - את ה"חשד"; שעשו זאת בעוול, [עי' שלה"ק (מס' ר"ס, עמוד סדן, ד"ס מדס), עיי"ש. ועל פי דבריו - ראוי ליתן להבעלי דין בכתב - גם ה"מקורות" וה"טעמים" על הפסק דין].

ח"ו להכריח נתבע לוותר על זכותו ל"מהיכן דנתני" - ע"י איום ב"סירוב": **סעיף ו.** ועל כל פנים - זה מיהא ודאי ברור: דאין בכוחינו בשום אופן - לשלול מן הבעל דין (ובפרט מן "נתבע") על ידי איום ב"סירוב" - את זכותו ל"מהיכן דנתני", על ידי שנכוף אותו לוותר על זה בכתב מפורש בה"שטר בירורין", [וראה לעיל (סי' כ"א, ס"ד)].

משפטים פרק אחד עשר - החזרה מפסק דין "מוטעת" **כהלכתם** מה
[סימן לא] בירור הגדרים והחילוקים שיש בחיוב חזרה מפסק דין מוטעת [סעיפים א - ב]

פ ר ק א ח ד ע ש ר

בחיוב החזרה מפסק דין מוטעת, והגדרים שבו

ובו שני סימנים: (ל"א - ל"ב)

[סימן לא]: מדברי הפוסקים בחיוב החזרה מפסק דין מוטעת. [סימן לב]: ביאור הגדרים שבחיוב זה - ואם גם במידי דתליא ב"סברא" - אפשר להחליט; את הפסק דין כ"מוטעת".

סימן לא

מדברי הפוסקים בחיוב החזרה מפסק דין מוטעת

ואם "בית דין בטר בית דין דייקו" בזמנינו

ובו ארבעה סעיפים:

[סעיף א]: שפסק דין מוטעת בטלה, ושמצוה על כל מי שמוצא טעות בפסק דין - להודיע זאת להבית דין או להבעל דין. [סעיף ב]: מדברי הפוסקים - דכחיים שהטעות שכיחא - אודא לה הכלל; דבית דין בטר בית דין לא דייקו. [סעיף ג]: אף הסוברים דגם בזמן הזה - לא דייקין בטר בית דין - מודים; דכשיש להבעל דין ראיות לסתור הפסק דין - שפיר דייקין. [סעיף ד]: בעל דין - שיש לו טענה על הדיינים; שעיוותו עליו את הדין - אם יכול להומינם לדין תורה.

שפסק דין מוטעת בטלה, ושמצוה על מי שמצא טעות בפסק דין להודיע זאת להבית דין או להבע"ד: **סעיף א.** הגה דבר זה פשוט; דכל "טעות" בפסק דין חוזר, [עי' מור ושו"ע (סימנים, כ' וכ"ט)].
ולא עוד - אלא שמצוה על כל בית דין (או תלמיד חכם) - שיוודע הטעות; להודיע זאת להבעל דין, [עי' רא"ש (שו"ת כלל ל"ט, סי' ו'), דיש בזה משום חיוב קיום מצות "השבת אבידה", והובאו דבריו הללו במור (סי' קכ"ד, סי"ג), וברשד"ם (מ"מ, סי' מ', רמ"ז, רנ"ז, רס"ג), ובמהרש"ם (מ"ב, סי' ד'), ובחיים ביד (סי' מ"ט), וע"ע בפת"ש (מ"מ סי' י"ט, סק"ג)]. **אמנם**, טרם שמודיעים להבעל דין - שיש טעות בהפסק דין - וטרם שמחליטים לבטל אותה, צריכין מקודם לפנות אל הדיינים - לשמוע מה שיש בפיהם להצדקת הפסק דין, [עי' שו"מ (מסדו"ג מ"ג, סי' קכ"ג), הרי בשמים (מסדו"ת, סי' ק"צ), ויחי יעקב (מ"מ, סי' א'), חיים ושלום (סי' ד'), זקן אהרן (מ"ג, סי' קכ"ז), ויען דוד (מ"ג, רס"י רכ"ט, ומ"ג, סוס"י קי"א), ח"ח, (רכילות כלל ד', ס"א, ושם באמ"ח, סק"צ)].

מדברי הפוסקים - דכחיים שהטעות שכיחא - אודא לה הכלל; דבית דין בטר בית דין לא דייקו: **סעיף ב.** ומאי דאמרינן בגמרא (ב"ב קל"ט, ע"ג); ד"בי דינא בטר בי דינא לא דייקו", כבר כתב הרדב"ז [הובא באבקת רובל (סי' כ"א)] - בשם רי"ו (מישרים נ"א, מ"ז) - בשם הרשב"א

משפטים פרק אחד עשר - החזרה מפסק דין "מוטעת" כהלכתם

[סימן לא] - בירור הנדרים והחילוקים שיש בחיוב חזרה מפסק דין מוטעת [סעיפים ב - ד]

(ח"א, סי' אלף קמ"ט), וכן כתב גם בסמיכה לחיים (סי' ט', ד"ס ועוד טעם) בשם מעשה חייא (סי' ט') - שכן כתב המבי"ט (ח"א, סי' רפ"ט) בשם הרב צרור הכסף; דבזמן הזה שהטעות שכיחא - אכן חיישינן לבית דין טועין - ודייקינן אחריהם, ע"ש.

אף הסוברים דגם בומה"ז - לא דייקינן בתר בית דין - מודים כשיש להבע"ד ראיות לסתור הפסק דין; **סעיף ג.** אמנם אף להחולקים - דסבירא להו; דגם בזמן הזה קיים הכלל - דבית דין בתר בית דין לא דייקו, [ה"ה; הב"י (נאנק"ר ס"ל, ונחומ"ם סי' ל"ט) - שהעמים כן ברעת הרשב"א (ס"ל, ס"א), ומתריב"ל (ח"ג, סי' ל"ז)]. **כבר** כתב בסמיכה לחיים (סי' ט', ד"ס ועוד נלאה), ובחיים ביד (סי' מ"ב, ד"ס ועדיפא, ולאיתי); דהיינו רק - ד"בסתמא" לא בדקינן אבתריהו, אבל פשיטא; דאם בדקו ומצאו טעות - ודאי דאודא לה הך חוקה - וחזור הדין לכולי עלמא. [וראה לעיל (סי' כ"א, ס"ג) דאף יותר מזה כתב (ס"ס), דאפילו אם קבלו הבעלי דין עליהם; דשום אדם חוץ מהם - לא יוכל לומר שטעו - גם כן לא מהני והדין חוזר]. **וכבר** הבאנו לעיל (סי' ל', ס"ג) בשמו (ס"ס, ד"ס ועל); דכל השקלא ומריא - אם צריכין ליתן מהיכן דנתוני - הוא רק כששואל ב"סתמא"; שרוצה לדעת מקור הפסק דין, אבל אם טוען שיש לו ראיות לסתור הדין - בודאי חייבין ליתן לו - ממה נפשך; אם הם צודקים - יש בזה משום "והייתם נקיים", ואם לאו - אז חייבים לחזור מן הפסק דין משום "מודה על האמת". **ובע"ז** זה - כתב גם באבן יקרה (מור"ם, סי' ג'), דרק "בסתמא" לא חיישו בית דין אחר שטעו, אבל אם הבעל דין בא לפני בית דין אחר - וצווח; שיש לו ראיות לסתור הדין - חייבין להזדקק לו ולפסוק האמת. **וכן** כתבו הגרש"ז אויערבאך, והגר"ם שמרנבוך, והגר"ש וואזנר (נמכתזים שכתבו על עונות דעיוות הדין שזמנינו), [ועי' שבט הלוי (ח"ח, סי' ע"ז)] - ועוד; דכל בית דין חייבים לחזור ממועותם - ורעשו על המצב העגום; שבשום אופן - אינם רוצים להודות ולשנות הפסק דין - אפילו כשהטעות מוחלט וברור. [ועי' שו"ת רדב"ז (ח"ב, סי' תרכ"ה), ושו"ת טומו"ד (קמא, סי' רי"ט, ד"ה הגה דברי), דעל טעות דמוכח ל"א דכ"ד בתר ב"ד לא דייק, ע"ש].

בע"ד שיש לו טענה על הדיינים - שעיוותו עליו את הדין - יכול להזינם לדין תורה; שיחזרו מן הפס"ד; **סעיף ד.** ויותר מזה כתב המהר"ם מרוטנבורג (ד"פ, סי' תשט"ו - י"ז); שבעל דין החושש שהדיינים עוותו עליו את הדין - יכול לתובעם לדין תורה. [ועי' מהר"י שטייף (סי' קכ"ז) - שמפקפק אם דבר זה יצא מתחת יד המהר"ם - שהרי דברים הללו לא הובאו ביתה יוסף, אמנם במחכ"ת - לא הרגיש; שדברי מהר"ם הנ"ל - אכן הובאו בב"י (סי' כ"ב, מחו' ד), וגם הובאו דבריו במרדכי (סנהדרין, סי' תרע"ו) ובאגודה (רי"ט סנה"ד), ע"ש. **ומה** שרוצה לומר בספר מאז"צ (ח"ג, מור"ם סי' ד', אותיות ג' וד'); דדברי המהר"ם אינם אמורים - רק כשרנו אותו בכפייה, ורק כשהבעל דין יכול להוציא ממון מן הדיינים, ותמה שם דלמה לו להזינם לדין - הרי די לו לבקש מהם שיתנו לו "מהיכן דנתני" - וילך אצל בית דין אחר לבטלה, עכ"ד. **דבריו** תמוהין מכח כמה טעמים. **ראשית**, דכבר הבאנו לעיל (סי' ל', ס"ג) מגדולי הפוסקים; דאם הנתבע הוכרח לבא לבית דין על ידי "הזמנה" - שפיר מיחשב כ"כפייה". **שנית**, דהרי מפורש יוצא בדברי המהר"ם; דאפילו כשאין על הדיין חיוב תשלומין - גם כן חייב לחזור מן הטעות (כדי שלא להפסיד את הבעל דין שלא כהלכה) - ואם אינו רוצה "דין הוא שישלם" [ויזמינו

משפטים פרק אחד עשר - החזרה מפסק דין "מוטעת" כהלכתם

מז

[סימן לא] - בירור הנדרים והחילוקי דינים שיש בחיוב חזרה מפסק דין מוטעת [סעיף ד]

לבית דין על זה], עכ"ל. וישלישית, דמה שתמה; דהלא סגי לבקש מהם "מהיכן דנתני" - ובית דין אחר יבטלו הפסק דין), עכת"ד, אטו נעלם ממנו; שלא יתנו לו "מהיכן דנתני" בשום אופן, ומה גם; דכל עוד שאותם הדיינים שחתם אצלם שטר בירורין - לא יחזרו מן הפסק דין המעוות - הרי יש בכח צד השני לאשרה בערכאות של עכו"ם, ועל זה - לא יועיל לו מאומה - מה שבית דין האחר בטל, ונמצא שעד שלא יחזרו הם עצמם - יפסיד הכעל דין שלא ביושר].

סימן לב

אם אפשר להחליט "טעות" בפסק דין - במידי דתליא ב"סברא"

וכו שלשה סעיפים:

[סעיף א]: שאי אפשר להפריך פסק דין ולהחליטה כ"טעות" - מכח חילוקי דיעות - במלתא דתליא ב"סברא".
[סעיף ב]: דרך הדיינים שיישבו בהגידון - יכולים להכריע במידי דתליא ב"סברא" - על ידי צירוף צדדים שנתברר להם במהלך המשפט. [סעיף ג]: כיון שהכרעת פסק דין יכול לתלות ב"סברא" דקה - נכון להתדיין אצל בית דין שאין להם שום "נגיעה" מן ההתדיינות - כדי שלא יטו (בלא יודעים) את "סברתם" לפי נגיעתם.

שאי אפשר להפריך פסק דין - ולהחליטה כ"טעות" - מכח חילוקי דיעות במלתא דתליא ב"סברא":
סעיף א. במה דברים אמורים (לעיל, סי' ל"א); שיש אפשרות להפריך ולבטל פסק דין - על ידי גילוי ד"טעות", זהו רק בטעות "מוחלט וברור" - וכגון; שעל פי העלמה מדין מפורש שבפוסקים - או ש"בכללי הוראה" וכיוצא בזה. אבל במידי דתליא ב"סברא" - או ב"דימוי מילתא למילתא" - וכגון; כשאיזה פרט שבנידון העובדא שהבית דין דנים עליה - אינה דומה לגמרי להפרטים המבואר בפוסקים, והשאלה הוא; אם שינוי פרט זה משנה הדין - או לא. בכל כי האי וכיוצא בזה - בודאי שההכרעה בזה תלוי אך ורק - בדעת אותם הדיינים שדנו בהגידון - [ואפילו אם פסקו להוציא מן ה"מוחזק"]. דמלבד מה דלא שייך להחליט "טעות" - במידי דתליא ב"סברא" - דהרי דיעות בני אדם שונים זה מזה, ועל זה - הרי חתמו הבעלי דין בשטר בירורין; שאך ורק דעתם של דיינים "הללו" - תהיה מכרעת בכי האי גוונא, [עיי' רא"ש (סנהדרין פ"ג, סי' כ"ו. ופ"ד, סי' ו'), תשב"ץ (ח"ב, סי' קט"ז), - שכתב בזה הלשון, "שאיין כאן טעות אפילו ב"שיקול הדעת", שאם אני פסקתי לפי "סברתי" - והוא.. חושב; שיש לו "סברא" אחרת.. - אין לדיין לדון אלא על פי דעתו, וכיון שקבלוני דיין עליהם - אני חייב לדונם על פי מה שנראה לי - ואי אפשר לבטל דיני אלא על פי ראייה ברורה, עכ"ל, מהר"ב ל" (ח"ג, סי' ל"ב), מבי"ט, (ח"א, סי' כ"ב), לחם רב (סי' קפ"ד), חומת השני (סי' ס'), - [הובא לשונו בפת"ש (סי' כ"ה, סק"ה)], לבוש (סי' י"ב, ס"ב. וסי' י"ד, סי' ו'), מהרש"ל (טו"ט, סי' ל"ו), סמ"ע (סי' כ"ג, סק"ב), אמרי בינה (חומ"ט, סי' ל"ב, ד"ה וראיתי. וסי' ל"ז, ד"ה ולדעת), ערוה"ש (סי' י"ב, ס"ג. וסי' י"ד, ס"ח. וסי' כ"ה, ס"ב), עיי"ש].

רק הדיינים שיישבו בהגידון - יכולים להכריע במידי דתליא ב"סברא" - עיי' צירוף צדדים שנתברר להם:
סעיף ב. עוד יש דברים בגו, דהלא רק הדיינים שדנו בהגידון - יש ביכולתם; לצרף כמה צדדים - מה שנתברר להם מתוך ה"טענות" ו"מענות" וה"חקירות" ו"דרישות".

מה משפטים פרק אחד עשר - החזרה מפסק דין "מוטעת" כהלכתם

[סימן לב] - אם אפשר להחליט "טעות" בפסק דין במידי דתליא ב"סברא" - [סעיפים ב ג]

וממילא פשוט, דלא שייך להפריך פסק דין מכח שינוי דיעות ב"סברא" - ולדונה כ"טעות" - על הבסיס; שרבודיין פלוני או תלמיד חכם אלמוני (שלא שמע רק מה שתיאר לו צד אחד) - סברא ליה "סברא" אחרת. ובפרט כהיום - שהשקר והחנופה והשוחד והקנאה גוברים בעוה"ר, הרי לעולם ימצא הבעל דין שאבד את הדין תורה - איזה "חכם" שיחלוק על הפסק דין - מאיזה "סברא" בעלמא מה שברדה מלבו, ואם נימא שהדין בטל בכי האי גוונא - הלא ישלום ההפקירות בעולם - וכל בעל דין שאבד את הדין תורה ישחמט בכך מלציית הפסק דין.

כיון שהכרעת פס"ד יכול לתלות ב"סברא" דקה - נכון להתדיין אצל בי"ד שאין להם שום "נגיעה" מן ההתדיינות: סעיף ג. והיות שאף במידי דתליא ב"סברא" - הרי הוא ענין עדין ודקיי מאוד; שיהיה לב הדיין (והבעל דין) סמוך ובטוח - ש"סברתו" לא "הטעה" אותו לצד אחד - מחמת ה"נגיעות" המבוארים לעיל (סי' י"א, סעיפים ד' וס'; וסי' כ"ז ס"א, אותיות ד' וס'). אשר על כן, בודאי שהעצה היחידה - ל"בעל דין"; שלא יאבד את ממונו שלא כדין, ול"דיין" - שיינצל מפח יקוש של עונש הגדול ד"גיהנום" הפתוח מתחתיו - הוא רק; כשידונו ויתדיינו באופן הראוי על פי גדר דיני "שכר בטלה" וכנ"ל (סי' י"א), שלא יכניס הדיין את עצמו בידיים לתוך ה"נסיון" הגדול - להיות מסובב מכל ה"גורמים" - שאכן יטה את הדין, וזהו בכשהוא מצידו - יעשה על כל פנים מה שמוטל עליו מחז"ל; שידון באופן שלא יגיע לו שום טובת הנאה מן עצם הגעת ההתדיינות אצלו - וכנ"ל (סע), דרק אז ובכהאי גוונא - יכול לסמוך על ההבטחה; ד"אלקים נצב בעדת קל", דכיון שאין לו שום יתרון כלשהו (ואף לא בעיקופין) מן הגעת ההתדיינות אצלו (ואף מהמותר על פי דין) - והוא נקי מכל חשש וחשד ד"נגיעה" כלשהו, בודאי דהשראת השכינה - מה שישנה רק באופן ההתדיינות שכזה - יסייע לו; שיוכל לדון דין אמת - ולא יטעה, ולא עוד - אלא שאפילו אם יטעה - מן השמים הוא זאת - בכדי לזכות את הזכאי באמת, לא כן - כשהוא מקיף עצמו בידיים ב"נגיעות" מבית ומבחוץ - על ידי הרווחה כלשהו שמזה, איך יוכל לצפות אחר כך על סיעתא דשמיא, [על פי דברי החתם סופר (ע"ת, ספ"ת פ' דברים, ד"ס ל"כ), והתפארת שלמה (ליקוטים, רות), ודו"ק].

משפטים פרק שנים עשר - "סרבן" ו"כתב סירוב" **כהלכתם** מט
[סימן לג] שנתבע המוכן לדון אצל בית דין כשר - לא הוי "סרבן" [סעיפים א ב]

פ ר ק ש נ י ם ע ש ר

דיני "סרבן" ו"כתב סירוב", והגדרים שבו

ובו סימן אחד

סימן לג

שנתבע שמוכן להתדיין אצל שום בית דין כשר - לא הוי "סרבן"
ושסירוב היוצא שלא כדינא - יש בה משום עוונות חמורים מאד

ובו שלשה סעיפים:

[סעיף א]: תיאור שלשה מיני "סירוב". [סעיף ב]: ש"נתבע" המוכן להתדיין לפני שום בית דין בישראל - הכשר לדון בדבר - אסור להוציא נגדו כתב "סירוב". [סעיף ג]: בגדל חומר הדבר - להוציא "סירוב" המנוגד לדינא - והאיסורים והעונשים שעל זה.

תיאור שלשה מיני "סירוב":

סעיף א. יש שלשה מיני "סירוב" - מה שיש בכח בית דין להוציא על בעל דין: [א], על "תובע" - המזמין את הנתבע ל"ערכאות" - שלא ברשות בית דין, [ראה לקמן (סי' לד.)]. [ב], על "נתבע" - שאינו מגיב על "הזמנת" הבית דין; אצל איזה בית דין שהוא מוכן להתדיין. [ג], על בעל דין המסרב מלקיים את ה"פסק דין".

ש"נתבע" המוכן להתדיין לפני שום בית דין בישראל - הכשר לדון בדבר - אסור להוציא נגדו כתב "סירוב": **סעיף ב.** ח"ו לאיים על נתבע [שבאופן הנ"ל (ס"א, אות ז)] בהוצאת "סירוב" - כל עוד שמשיב; שהוא מוכן להתדיין אצל בית דין (אחר) בישראל - אף אם התובע אינו מרוצה מאותה הבית דין, [עי' רא"ש (כלל ע"ג, סי' א'), תומת ישרים (סי' קל"א), רשד"ם (מ"מ, סי' ז), מהרי"ק (שורש א', וקנ"ד), מבי"ט (מ"א, סי' רפ"ו), בנה"ג (טומו"מ סי' כ"ו, אות כ"ו)]. ויותר מזה - כתבו בפירוש התומים (סס, אוריס סקי"ג), והנתה"מ (סס, מ' סקי"ג) - וזה לשונם; נתבע המוכן להתדיין רק לפני בית דין שבעיר אחרת (אפי' ברחוק הרבה, שאין לו הזכות לזה לדינא), ואפי' דוזמר מיניה, "ציית דינא" מקרי - ולא דיינין ליה בדין אלם, עיי"ש. הרי דאפילו כש"בחירתו" באותו הבית דין - הוא "שלא כדינא" - מכל מקום אין לדונו כ"סרבן", [וכן פסקו להלכה ולמעשה; המהרש"ם (מ"ד, סי' כ"ד, ומ"ז, סי' קל"ז), מנחת יחיאל (מ"ג, סי' ל"ט), אהל יהושע (מ"ז, סי' פ"ג, אות א'), בית דוד (לייטר, סי' ז'), תשוה"ג (מ"ג, סי' תל"ז, ד" נה"א), צ"א (מט"ז, סי' כ"ז)]. [וראה לעיל (סי' ז', סעיפים ז' - ה')] - שהבאנו בשם שלשים וששה פוסקים מובהקים; דהנתבע יש לו כח

ג **משפטים** פרק שנים עשר - "סרבן" ו"כתב סירוב" **כהלכתם**
[סימן לב] שנתבע המוכן לדון אצל בית דין כשר - לא הוי "סרבן" [סעיפים ב ג]

"בחירת הבית דין" - ושאינו חייב ליתן להתובע ברירה משלשה בתי דין (ודלא כה"תקנה" החדשה שרצו לייצר כמה בתי דין), וכמו שפירסמו הרבה גדולי דורנו ב"כרוז" - בביטול "תקנה" זו, עי"ש].

בגדל חומר הדבר - להוציא "סירוב" המנוגד לדינא - והאיסורים והעונשים שעל זה: **סעיף ג.** כל "סירוב" שאינו מוצדק לדינא - יש בה משום עוונות חמורים מאד - ואלו הם: [א], משום לתא ד"מלבין פני חבירו ברבים" - וד"הוצאת שם רע", שעליהם אמחז"ל; שאין להם חלק לעולם הבא - ויורדים לגיהנם ואינם עולים - ושאיין להם כפרה עולמית, [עי' אבות (פ"ג, מ"א), וגמרא (סוטה י', ע"ב. סנהדרין ל"ט, ע"א. ז"מ נ"ח, ע"ב. ערכין ט"ו, ע"א), ורמב"ם (דיעות פ"ו, ה"ח. חובל ומזיק פ"ג, ה"ז), ושו"ע (או"ח, סי' תר"ו, ס"א. וחומ"מ סי' ת"כ, סל"ח-ט)]. [ב], וכל בית דין המוציאים "כתב סירוב" המנוגד לההלכה - יחוש לעצמם ממה דקיימא לן במור ושו"ע (יו"ד סי' של"ד, סמ"ג); דהמנדה למי שאינו חייב נידוי - הוי ליה הוא עצמו בר נידוי, עי"ש. [ג], ואם נותנים גם "היתר ערכאות" להתובע - אז יש בזה גם משום "חירוף וגידוף" - ו"חילול השם" - ו"הרמת יד בתורת מרע"ה", [עי' מור ושו"ע (סי' כ"ו), ולקמן (סי' ל"ד, ס"א), עי"ש].

פ ר ק ש ל ש ה ע ש ר

בחומר האיסור להתדיין ב"ערכאות של עכו"ם"

וכו סימן אחד

סימן לד

גדרי האיסור - ואופן ההיתר, וברין "אין נזקקין"

וכו שלשה סעיפים:

[סעיף א]: חומר האיסור להתדיין בערכאות של עכו"ם. [סעיף ב]: שההולך לערכאות - "אין בית דין נזקקין לו". [סעיף ג]: באופן שמותר לילך לערכאות - אם צריכין לזה היתר בית דין בכתב.

חומר האיסור להתדיין בערכאות של עכו"ם:
סעיף א. ההליכה לערכאות של עכו"ם - הוא איסור חמור ונורא, והעושה כן: "מייקר שם האלילים" - וכאילו "חירף וגידף" ו"הרים יד בתורת משה" - ו"מחלל שם שמים". [עי' מור ושו"ע (סי' כ"ו)]. [וח"ו להתיר להתובע לילך לערכאות - רק משום שאינו רוצה

משפטים פרק שלשה עשר - "ערכאות של גוים" כהלכתם נא

[סימן לד] - בחומר האיסור להתדיין בערכאות - ואופן ההיתר - [סעיפים א - ג]

להתדיין אצל הבית דין שבחר בה הנתבע - מה שאכן יש לו זכות בחירת הבית דין על פי ההלכה והמנהג, וכ"כ להדיא בשו"ת הרמ"א (סי' פ"ז) עי"ש, וכבר רעשו על זה גדולי דורנו וכנ"ל (סי' ל"ג, ס"ז), דהיעלה על הדעת; שמוטב שיתדיינו בערכאות של עכו"ם - משיתדיינו אצל בית דין בישראל].

שההלך לערכאות - "אין בית דין נוקקין לו":
סעיף ב. בעל דין שהלך לערכאות שלא ברשות בית דין - ואחר כך רוצה משום איזה סיבה להתדיין בבית דין - "אין נוקקין לו", ויש בזה כמה חילוקי דינים מה שאין כאן מקומו, [עי' רמ"א (סי' כ"ו, ס"א), וסמ"ע (שם, סק"ז), ונתה"מ (שם, זיאורים סק"א, ומידושים סק"ו), עי"ש].

באופן שמותר לילך לערכאות - אם צריכין לזה היתר בית דין בכתב:
סעיף ג. אמנם, אף כשמותר לילך לערכאות של גויים - וכגון: כשהנתבע הוא "סרבן" גמור - שאינו רוצה לילך לשום בית דין כלל, או כשמתקש עצמו על בית דין - הפסול לדון בדבר, גם כן אסור לעשות כן - מבלי "היתר" מרב מובהק (שסומך עליו באיסור והיתר). ויש דיעה שה"היתר" - צריך להיות ב"כתב" דוקא, [עי' חקי חיים (מ"ו, מו"מ סי' ז'), עי"ש].

ת ו ש ל ב ע

